

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет психології
Кафедра соціальної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему: «Християнські цінності як чинник щасливого подружнього життя»

Виконав: студент II курсу,
ОПС(з)м-21 групи
спеціальності 053 «Психологія»
Гумен А. В.

Керівник: кандидат психол. наук, доцент
Сметаняк В. І.

Рецензент: доктор психол. наук, професор
Климишин О. І.

Івано-Франківськ - 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ ТА ДУМКА ЦЕРКВИ ЩОДО ЄДНОСТІ ПОДРУГІВ У ТАЇНСТВІ ШЛЮБУ	7
1.1. Сутність та зміст понять «сім'я», «цінності», «моральні цінності», «християнські цінності» в подружжі.	7
1.2. Зарубіжна наука про зміст та сутність християнських цінностей в житті людини.....	18
1.3. Вітчизняна наука про значення християнських цінностей для сім'ї.	30
1.4. Подружжя як Таїнство Церкви.....	35
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ	44
2.1. Структурно-функціональний аналіз сучасного стану реалізації християнських цінностей в українській сім'ї.....	44
2.2. Констатувальне дослідження стану керування християнськими цінностями у подружжі.....	55
2.3. Формувальне дослідження стану керування християнськими цінностями у подружжі.....	62
2.4. Шляхи інтенсифікації та форм інформування майбутніх сімей про важливість християнських цінностей в побудові міцного та щасливого подружжя.....	68
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі ми маємо можливість спостерігати нову якість і стрімкі темпи розвитку як історичної, так і соціокультурної динаміки. Перебуваючи в біфуркаційній точці розвитку та під високим тиском євроінтеграційних процесів, сучасне українське суспільство переживає суттєві трансформації, зокрема у сфері соціальних відносин. Це спричинює зміну взірців гендерної взаємодії, зразків та форм відносин у шлюбі, і навіть соціальних ролей чоловіка та жінки в сім'ї чи в суспільстві. Реалії показують, що кількість розлучень, поява неповних сімей, альтернативних форм шлюбу та зниження народжуваності дуже стрімко зростають, а сімейні цінності втрачаються. Більше того, надзвичайно швидко знижується кількість сімей, котрі керуються християнськими цінностями в подружжі.

В нашій державі питання підготовки до подружнього та сімейного життя вкрай актуальне. Експерти вважають, що з початку 1990-х років українське суспільство через різку зміну суспільно-політичного та економічного устрою вступило в період переоцінки цінностей, за якої певні цінності втрачали своє значення, і при цьому на їх місце не поставали інші. Відомий соціолог Є. І. Головаха назвав цей феномен «аномічна деморалізованість» людей, які опинилися в умовах стрімкого змінення звичних норм і цінностей. Це спричинило те, що молодь не лише пристосувалася до швидкозмінних умов життя, а й навчилася оминати загальноприйняті суспільні цінності та виправдовувати таку стратегію поведінки відповідно до вимог часу. Таким чином, можемо впевнено стверджувати, що частина цінностей не була інтеріорізована поколінням, яке підросло за часи незалежності України, і, відповідно, не стала невід'ємною складовою їхнього світогляду та не регламентує їхню поведінку [12].

Так, релігія завжди виступала регулятором стосунків у суспільстві та сім'ї. На теренах нашої держави неабиякий досвід впливу на подружні стосунки має християнство. Однак, він був перерваним за десятиліття радянської доби, і вже

актуалізувався в період відродження повноцінного релігійного життя незалежної України, як поліконфесійної держави.

За останні десятиліття серед розвитку сучасних подій у суспільстві національно-орієнтовані церкви підтвердили великий авторитет та потенціал до перетворення самої церкви і релігійних організацій на важливий, дієвий інститут громадянського суспільства. Наша держава постає своєрідним локусом серед європейських країн, оскільки виразним є виявлення проявів змін релігійних інституцій, надзвичайно відчутний вплив християнських цінностей на соціум, завдяки якому відбувається розширення кола вирішення проблем в подружжі. Саме до рішення таких питань і покликана сучасна Церква.

Таким чином, проблема керування християнськими цінностями в подружжі, як регулюючими принципами щасливої сім'ї набуває нового сенсу та потребує ретельного вивчення у наукових дослідженнях. Це впливає фактором актуалізації важливості християнських цінностей функціонування сучасного християнського подружжя у філософсько-релігієзнавчому спектрі.

Стан дослідження. Над вивченням проблеми сім'ї у площині дослідження її моральних та релігійних домінант, як предметом філософських інтересів, працювали представники соціокультурного напрямку психоаналізу Е. Фромм та А. Адлер. Науковці стверджували, що проблеми взаємозв'язку беруть початок в подружжі та в релігії. Питання сім'ї як найважливішого соціального інституту за всі часи у своїх працях розкривали такі класики соціології: Г. Спенсер, О. Конт, П. Сорокін, Л. Морган, та Е. Дюркгейм. Сім'ю як соціальний феномен, що є неможливими без керування християнськими цінностями та взаємопов'язаного з традиціями розглядали такі сучасні дослідники: Г. Тронін, М. Мацьковський, Д. Угринович, Г. Ляний та Е. Філімонов. Одним з вагомих внесків в розвиток даної проблеми дослідження стала робота філософа Рудольфа Отто «Священне». Серед українських соціологів над проблемою важливості цінностей в подружжі працювали Л. Чуйко, А. Ноура та Н. Лавріненко.

Недостатнє опрацювання та відсутність емпіричних досліджень з окресленого напрямку дають нам можливість для проведення власного наукового дослідження з теми: **«Християнські цінності як чинник щасливого подружнього життя».**

Мета дослідження: дослідити психологічний феномен «щаслива сім'я», виявити вплив християнських цінностей на благополуччя подружніх стосунків.

Задачі дослідження:

- Вивчити вітчизняну та зарубіжну літературу щодо сутності понять «щаслива сім'я», «християнські цінності в подружжі»;
- Зрозуміти готовність до подружнього життя і рівень задоволеності шлюбними відносинами, а також з'ясувати фактори, що впливають на рівень щастя або насильства в родині;
- Вивчити взаємозв'язок рівня «щастя подружжя» із такими чинниками, як ціннісні орієнтації, власна готовність брати шлюб, почуття внутрішньої задоволеності собою, освітою, роботою, економічним станом; наслідування прикладу моделі поведінки родин;
- Здійснити емпіричне дослідження стану керування християнськими цінностями у сучасному подружжі;
- Визначити заходи, що можуть поліпшити стосунки у родинях, та зменшити кількість нещасливих родин; збільшити кількість молодих людей, що будуть готовими до щасливого подружнього життя.

Об'єкт дослідження – подружні цінності.

Предмет дослідження – християнські цінності як один з основних чинників щасливого подружнього життя.

Для розв'язання поставлених задач було використано комплекс методів, зокрема таких як, теоретичні – аналіз, синтез, вивчення та узагальнення філософської та психологічної літератури з метою обґрунтування понять «щаслива сім'я», «християнські цінності» щодо визначення стану готовності молодих людей до створення щасливого подружжя, та визначення рівня

керування християнськими цінностями у сім'ї, з метою можливості в подальшому визначити заходи ефективної підготовки майбутніх подругів до створення щасливого подружжя.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає в обґрунтуванні сутності та значенні сім'ї як соціальної конституції та християнських цінностей у подружжі на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури.

Практичне значення наукового дослідження полягає у визначенні рівня керування християнськими цінностями в сім'ях, та з'ясуванні особливостей конкретних заходів, що сприятимуть покращенню стану просвітництва та готовності молодих пар будувати щасливе подружжя на християнських цінностях.

Апробація та публікація результатів дослідження здійснювалася нами:

- На Звітній студентській конференції (2020 р.) виступ на тему «Християнські цінності як чинник щасливого подружнього життя»
- На Міжнародній конференції публікацією тез на тему «Вплив батьківських настанов на відносини у молодій сім'ї»

Структура магістерської роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ ТА ДУМКА ЦЕРКВИ ЩОДО ЄДНОСТІ ПОДРУГІВ У ТАЇНСТВІ ШЛЮБУ

1.1. Сутність та зміст понять «сім'я», «цінності», «моральні цінності», «християнські цінності» в подружжі.

Протягом століть християнські цінності у європейському соціальному просторі виступали як духовно-моральний ідеал в усіх сферах життєдіяльності людини, в манерах її поведінки. Це не означає цілісність їх реалізації чи проявлення в соціумі, але, на нашу думку, цінності є істинними тоді, коли вони усвідомлюються людиною, як щось еталонне і їй належне.

Так, протягом усього історичного часу християнські цінності перебували як в конфлікті, так і в діалозі з іншими інерелігійними чи світськими системами. Проте, дослідження постмодерної доби показують взаємодію в інших формах. Цікавим фактом виступає те, що саме духовно-моральні цінності були доволі потужним мотиваційним фактором у свідомості українського суспільства в різні історичні епохи. На даній системі цінностей вибудовувався менталітет та формувалася культура народу [9].

Дискусії та суперечності, що стосуються природи християнських цінностей, їх цілісності, що виявляється в таких критеріях як незмінність, абсолютність, всезагальність, авторитетність, чи навпаки, частковість, відносність, конструйованість, мінливість, тривають вже багато століть, проте кожного разу вони актуалізуються відповідно до умов трансформацій, що відбуваються в суспільстві.

Натомість, постмодерна соціокультурна динаміка та кризові процеси, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, негативно позначилися на ролі традиційних духовно-моральних цінностей, ідеалів та настанов,

«перереформували» соціальну роль і функції мало не всіх соціальних інститутів. Ці зміни зримо відбилися на формах функціонування сім'ї, її ролі в житті особистості, на місці шлюбу і сім'ї в системі суспільних цінностей. Відповідь християнських церков на нові суспільні виклики була зрозумілою і передбачуваною. Однозначно, що кожна церква, відповідно тої чи іншої конфесії, висловлювала своє занепокоєння з приводу змін, що відбуваються в суспільстві та руйнівню впливають на сім'ю, ціла низка сучасних богословів звернулася до проблеми відродження та збереження християнських цінностей в соціальному та особистісному бутті, обґрунтовуючи їх в тому, що саме вони являються неминущими та актуальним в усіх сферах людської життєдіяльності, та вміщують в собі вічну сучасність[17].

Іншу царину християнсько-ціннісного дискурсу сформували праці як науковців, що були християнами, так і тих, які не відносилися до жодної з конфесій. Їх напрацювання доводять що характер та підходи до проблеми функціонування християнських цінностей, окреслення їх соціальної ролі та впливовості залежать від конкретних соціально-економічних та соціокультурних реалій певного етапу розвитку суспільства.

Досліджуючи соціальну значущість християнських цінностей, маємо на увазі насамперед їх вплив на організацію, життєдіяльність і розвиток суспільства, на соціальні явища, процеси та соціальні інститути, їх здатність до акумуляції і трансляції значимого соціального досвіду. В контексті нашого дослідження важливо, що фундаментальні християнські цінності є, з одного боку, метаконфесійними, тобто визнаються усіма християнськими конфесіями як система еталонних моральних регуляторів, але, з іншого боку, система християнських цінностей набуває своєїрідної структурованості та специфіки в кожній із конфесій, а інтерпретація змісту цінностей змінюється з плином історії.

Щодо сім'ї, то християнські цінності виражають те спільне, суттєве, що сприяє цьому об'єднанню людей та зміцнює його – спрямованість на духовне

виховання особистості, взаємну повагу, підтримку і любов, нерозривність союзу і готовність до творення життя, які можливі за умови збереження традиційного типу сім'ї та християнського подружжя. Коли йде мова про відродження християнських цінностей, що були відкинуті в часи радянського союзу, чи так званий період «безвір'я», то кожен вкладає свій зміст у розуміння цього процесу. Так. для одних відродження постає як десекуляризація суспільства, повернення авторитету церкви як соціальної інституції та її державної підтримки, для інших – відродження християнських цінностей ототожнене з поверненням традицій сільського побуту, свят і звичаїв, у яких втілюються та переплітаються християнське та язичницьке, церковні повчання й народні вірування. Ми вважаємо, що абсолютно будь-яке відродження передбачає відтворення таких парадигм, взірців та поглядів, котрі існували колись, але за певних обставин були відкинуті або зовсім забуті.

Християнські цінності, вироблені в період глобалістської орієнтованої світової релігії, будучи обґрунтованими на Одкровенні й релігійній вірі та проголошеними універсальними і понадчасовими взірцями, за своїм змістом та духовним наповненням значно відрізняються від історично конкретних, поточних, прагматично і конформістськи орієнтованих мирських цінностей, зокрема [82]:

- «Цінності, які проповідуються Біблією, дуже часто йдуть всупереч світським цінностям, оскільки утверджують добре й поважне ставлення по відношенню до всіх людей, а не тільки до влади; смиренність цінується більше, ніж статус;

- чесність та порядність вище, ніж багатство; самоконтроль замість самопоблажливості; прощення проти помсти.

- Християнські цінності сприяють зміцненню миру та доброї волі серед людей у відповідності до цілей Бога.

- Християнські цінності спираються на тексти Святого Письма та існують як цілісна система, тобто не можливо сприймати їх «як християнські»

відокремлено від віровчення християнства, нехтуючи їх внутрішніми взаємозв'язками.

Констатуючи таку єдність, ми погоджуємося з міркуваннями дослідниці Лагуновської, котра в своїх працях подає наступні факти щодо християнських цінностей:

1. «Християнські цінності адекватні трьом модусам відносин людини зі світом (біблійні заповіді, християнський ідеал, принципи поведінки, спілкування та діяльності, норми та оцінки), з конкретною соціальною дійсністю (любов, як головне моральне відчуття та стан, духовно-моральні цілі, мотиви, настанови та ціннісні орієнтації), цінності як основа внутрішньої рефлексії індивіда (гідність, совість, свобода, прагнення до самовдосконалення: моральна самосвідомість, самооцінка, самоконтроль, саморегуляція, самовиховання, самодисципліна тощо)».

2. Християнські цінності безпосередньо співвідносяться з поняттям доброчинності як певної моральної властивості людини, певного діяльного устремління волі до виконання моральнісних заповідей заради досягнення головної мети – спасіння [46].

Професор П. Менцер вказує, що цінності – це «те, що почуття людей диктують визнати такими, що перебуває над усім і до чого можна прагнути, споглядати, ставитися з повагою, визнанням, шануванням», відтак доброчинності, безумовно, є цінностями» [25, с. 147].

Серед доброчинностей, які корелюють із цінностями християнства, можна виділити кардинальні і теологічні. Перші сформульовані ще в добу античності Есхілом, Платоном, Аристотелем. Це доброчинності, з яких витікають усі інші – мудрість, мужність (вольова енергія), розсудливість (відчуття міри, самовладання) і справедливість. Представник християнської філософії Аврелій Августин додав згодом до переліку такі теологічні чесноти, як віру, надію, любов, вчення про які розвивається богословами східнохристиянської традиції [3].

Сім християнських добродійностей протиставляються сімом смертним гріхам – заздрості, гордині, зневірі, блуду, обжерливості, хтивості, жадібності. Пізніше з'явився перелік, що містив протилежні гріхам добродійності, а саме: любов, цнотливість, помірність, старанність, терпіння, лагідність, смиренність. Християнські добродійності складають той образ святості, благочестя, який характеризує істинна та безмежна любов до Бога.

Постулюючи недосконалість і гріховність людини, зісутість її природи, християнство вказує на шлях спасіння, пов'язаний із позитивними добродійностями, які, з-поміж іншого, формують позаєгоїстичний ідеал, який є наближеним до іншорелігійних моральних вчень і орієнтує віруючого на служіння людству заради позбавлення від страждань, гріха, смерті. Позаяк поняття «Бог» є центральним і центруючим у християнському світогляді, то всі інші етично і духовно наповнені поняття – «віра», «любов», «надія» тощо – безпосередньо з ним співвідносяться.

У Святому Письмі зазначено: «Ми познали й увірували в ту любов, що Бог її має до нас. Бог є любов, і хто пробуває в любові, пробуває той в Бозі, і в нім Бог пробуває!» (1 Йн. 4:16). Це означає, що поняття Бог визначається через концепт любові.

Віра постає як необхідна умова відносин з Богом. Віра розуміється як віра в Бога і також є шляхом до любові: «Кожен, хто вірує, що Ісус Христос родився від Бога. І кожен, хто любить Того, Хто породив, любить і Того, Хто народився від Нього, що ми любимо Божих дітей, дізнаємося з того, коли любимо Бога і Його заповіді додержуємо (1 Йн. 5:1, 2).

Надія розуміється як надія на Бога: «Блаженний, кому його поміч Бог Яковів, що надія його на Господа, Бога його...» (Пс. 145:5).

Любов у християнстві вивищується понад віру та надію: «А тепер залишаються віра, надія, любов, оці три. А найбільша між ними любов!» (1 Кор. 13:13). Доречно згадати слова Августина Блаженого: «Тільки любов складає відмінність між синами Божими та синами диявола. У цьому найвеличніша

ознака, велика відмінність якщо в тебе немає лише цього одного, немає тобі ніякої користі від іншого» [2, с. 204] .

У християнському світогляді сім'я та шлюб є цінностями і засновані на християнських добродіях. Основними з них, на яких ґрунтується щаслива сім'я, постають: любов, повага, мужність, смиренність, терпіння, милість, пошана до старших.

Ми вважаємо, що жодна з цих добродіях, які утворюють підвалини сім'ї в християнській системі цінностей, не суперечить і нерелігійним уявленням про сімейні цінності в українській культурній традиції.

Проаналізувавши Сімейний кодекс України з питань сім'ї та шлюбу, хочемо зазначити, що в цьому документі також йдеться про утвердження почуття обов'язку як перед батьками, так і перед дітьми та іншими членами сім'ї; розкривається проблема формування сімейних відносин, які будуються взаємній повазі, підтримці та любові одне до одного; проаналізовано питання забезпечення кожної дитини належним сімейним вихованням, наданням їй можливостей для духовного та фізичного розвитку [68].

Так, ми погоджуємося з тим, що християнські добродіях є відображенням універсальних соціальних цінностей і, реалізуючись у сімейному житті, являють собою й сімейні цінності. Також важливо звернути увагу на те, що зміст поняття «сім'я» у світському та релігійному, зокрема християнському, розумінні містить в собі різний контекст.

Проаналізувавши вітчизняні словники й довідкові видання, бачимо, що сім'ю, або родину, найчастіше визначають як соціальну групу, що складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, мають власних або всиновлених дітей, та інших осіб, що поєднуються між собою родинними зв'язками з подружжям, кровними родичами. Дана група людей здійснює свою життєдіяльність як соціальна група на основі спільного морально-психологічного, побутового та економічного укладу, взаємної відповідальності, спільному вихованні дітей [67].

Термін «сім'я» має на меті описати складну систему взаємин між подружжям, їхніми дітьми та іншими сім'ями. Це традиційне визначення терміна, яке можна знайти в багатьох довідниках. Сім'я найважливіше для організації малих груп, заснованих на особистому житті, своєрідній соціальній спільноті, шлюбі, родинних зв'язках, тобто багатогранних відносинах між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, братами і сестрами. , Інші родичі, які проживають разом і мають спільне господарство [5]. Але життя вносить певні корективи в таке розуміння сім'ї. Зокрема, трапляються «гостьові» (як правило, роздільні) шлюби. Це означає, що ваш чоловік розлучений досить довго.

Багато фахівців використовують визначення сім'ї, запропоноване А.Г. Харчевим: «Сім'я — це історично специфічна система стосунків подружжя-батьки-дитина, невелика соціальна група, члени якої пов'язані шлюбом, або вихованням дітей..., соціальною та взаємною мораллю. Залежить від соціальної відповідальності, соціальних потреб, і суспільні потреби у фізичному і духовному відтворенні населення» [31, 34].

Ковальов С.В. прокоментував це визначення і зауважив кілька важливих моментів. Це одна з найстабільніших соціальних систем, але сім'ї змінюються пізніше через соціальні зміни. Сім'ю можна назвати малою групою, оскільки вона ідеально вписується у визначення цієї примітивної частини суспільства, що виділяється інтимно-особистісним характером людського спілкування. Соціальні потреби сім'ї залежать від суспільних потреб у реалізації сімейних, репродуктивних і виховних функцій, що забезпечують безперервність існування людини.

Тому сім'я означає об'єднання людей для досягнення ефективного соціального чи нормативного управління. По суті, сім'я – це спільнота, яка захищає та задовольняє основні потреби своїх членів. Біологічна соціальна структура, яка захищає від голоду та нестатків під час еволюції людини. У сучасному суспільстві нормативні сім'ї можна охарактеризувати як соціально-економічні одиниці, що існують навколо гетеросексуальних пар [34].

Інший погляд на сім'ю відображено у А. І. Захарова: «Соціальна психологія має поняття «первинної групи». Відносини цієї групи засновані на безпосередньому контакті, заснованому на емоційній залученості членів до сімейних проблем. Група, яка забезпечує високий ступінь ідентифікації та злиття членів. Ця велика група є сім'єю і є єдиною групою, яка росте і росте заради народження дітей, а не для «входу» нових членів ззовні» [28; 3.4].

Згідно з визначенням П. Соловйова: «Сім'я – це невелика соціальна група (центр) суспільства, і головне – організувати особисте життя на основі зв'язку шлюбу та сім'ї, тобто відносин між чоловіком і дружиною, батьком і дитиною, братом і сестрою. Це форма життя. Сестри та інші родичі живуть разом і керують звичайними сім'ями» [28].

У тлумачному словнику В. Даля зазначено: «Сім'я, сімейство — це сукупність близьких родичів, які живуть разом (батьки з дітьми, одружений син або незаміжня донька, які живуть окремо, складають вже іншу сім'ю». В соціологічному словнику «сім'єю називається засноване на кровній спорідненості, шлюбі або усиновленні об'єднання людей, скріплене взаємною відповідальністю за виховання дітей, а також спільністю побуту і помешкання» [45].

В етимологічному словнику Фасмера сім'ю представлено, як найважливішу ланку суспільства. Вона вміщує в собі сукупність людей, котрі пов'язані між собою родинними узами або шлюбом, ведуть спільне господарство в побуті. Основу сім'ї складає шлюбний союз між чоловіком та жінкою в тих чи інших формах, визнаних оточенням, а також міжпоколінні зв'язки між батьками, які живуть із ними і дітьми та іншими родичами. Основними функціями сім'ї названі: народження та виховання дітей, продовження роду, природне виробництво і початкова соціалізація населення, як основа існування суспільних форм та відносин, у т.ч. й етнічних спільностей (етносів).

Як комплексне утворення, сім'я знаходиться в центрі уваги в різних областях психології, включаючи соціальну, вікову, клінічну та освітню.

Предметом дослідження є соціальні інститути, малі групи, сім'я як система взаємин.

Взаємовідносини, які складають сім'ю, охоплюють багато аспектів сімейного життя, від переліку найосновніших характеристик сім'ї до найважливіших.

А. І. Антонов стверджує, що сім'я складається з батьківсько-дитячих стосунків, шлюб – це юридичне затвердження відносин чоловіка і жінки, а співіснування цих форм статевих партнерів передбачає народження дитини. Він звертає увагу на просторове розміщення сім'ї (житло, будинок, майно) та фінансову основу сім'ї (вузьке коло життєвої та батьківсько-дитячої сімейної діяльності за межами споживача) [4].

Сьогодні в цивілізованих суспільствах все більше людей не одружуються на перших етапах відносин, чимало пар взагалі не оформляють офіційні стосунки, все більше молодих людей шукають інший спосіб життя. Суттєво змінилося не тільки розвиток шлюбної форми, але й ставлення до неї. Ці зміни в основному пов'язані зі зміною соціокультурної природи феномену «молодь».

Західний дослідник Р. Зідер [18] детально вивчав це явище. Типова стадія статевого дозрівання від статевої зрілості до повної соціально-економічної зрілості змінилася. Молоді люди визріли соціально та культурно задовго до того, як стали фінансово незалежними від батьків. З іншого боку, тривала шкільна та університетська освіта затримує кар'єру молодих людей. З іншого боку, з раннього віку вміння діяти і споживати є «пріоритетом». «Постіндустріальні» суспільства сприяють початку дорослішання і відкладають початок економічної незалежності, особливо у сфері споживання та соціальних і сексуальних відносин. Раніше було відомо, що шлюби в основному укладають батьки, які в основному зацікавлені в добробуті. Одружившись, батьки іноді можуть заощадити на своїх дітей, і навпаки: вони мають можливість отримати придане та усиновити ще одну пару робітників, щоб допомогти родині. Є й інші міркування. Зять/невістка має бути для батьків гарантією того, що вони будуть піклуватися про них у пізні роки.

Деякі сучасні шлюби мотивуються інтересами та соціальними потребами. Деякі люди вважають, що вибір підходящого партнера є більш вигідним і прийнятним, ніж плутатися у складних і емоційних виборах. Подружжя зазвичай одружуються заради психологічного комфорту. Вони задовольнили потребу піклуватися про когось і таким чином створили сім'ю, щоб піклуватися про себе. Однак ми не завжди свідомо вибираємо правильного партнера на очікувану роль. У наступному шлюбі, якщо один із партнерів почне відмовлятися продовжувати грати корисну або непотрібну, на його думку, роль, шлюб поступово покращиться або почне псуватися.

Психологічні переваги шлюбу відображаються в тих, хто захищається від самотності. Побоюючись самотнього майбутнього, вони намагалися одружитися. Нерішучим людям потрібен партнер, який може приймати рішення. Це ще одна передумова створення сім'ї за психічного здоров'я.

Важливою причиною для шлюбу є можливість інтимної близькості. Деякі чоловіки і жінки люблять несподівані зустрічі і люблять регулярно міняти партнерів, але більшість людей все одно хочуть якоїсь близькості, якій вони можуть довіряти. Вони не зацікавлені в пошуку потенційних сексуальних партнерів. Навпаки, їм дуже подобається безпека мати такого постійного партнера.

Головною силою, що сприяє спільному проживанню чоловіків і жінок, можна вважати бажання створити сім'ю. Якщо самотня жінка завагітніє, вона зазвичай пізніше виходить заміж за свого батька. Причиною такого типу шлюбу може бути те, що зареєстрована пара дитини хоче дотримуватися процедур, щоб запобігти визнанню дитини незаконнонародженою.

Навпаки, шлюб, заснований на спільних інтересах і взаємному потягу, можна розглядати як союз, який не виключає романтичних стосунків у житті. Вони не можуть залишатися разом, але їх поведінка дуже гармонійна. У той же час вони не повинні робити те саме. Вони задоволені своїми спільними інтересами і поважають свої незалежні інтереси. Такі стосунки зазвичай

закінчуються шлюбом, навіть якщо вони починаються не з великого ентузіазму, зберігаючи при цьому велику любов і відданість один одному протягом усього життя.

Шлюбне суспільство часто виникає між людьми, чиї міжособистісні стосунки самі по собі нічого не варті. Інтимні стосунки не є ні щасливими, ні задоволеними. Сексуальне бажання зникає через хворобу чи інші причини.

Федеральний шлюб не обмежується літніми людьми. Багато молодих пар давно зустрічаються вперше, надовго випробовують себе, а іноді й залишаються там на деякий час до одруження, вони твердо вірять, що їхні стосунки є основою для створення сім'ї. У подальшому житті для них дружба важливіша за романтичні почуття. Вони мають глибоку емоційну основу, засновану на тонкому взаєморозумінні, що є запорукою гарних сімейних стосунків у майбутньому [11].

Натомість у християнському розумінні сім'єю вважається спільнота осіб, в якій Бога визнають центром свого життя, члени сім'ї з'єднані любов'ю, здатні будувати гармонійні стосунки один з одним, суспільством та державою. У Святому Письмі ідея сім'ї закладена як «домашньої Церкви»; сім'я тлумачиться як встановлена Богом та як найміцнішу основу суспільства. Протягом багатьох століть Церква намагалася впроваджувати біблійне розуміння сім'ї, культивувати її традиційні форми та функції високоморальності, як умову збереження і відтворення віруючих і велико моральних особистостей та суспільства в цілому.

Підкреслимо, що процес формування уявлень про цінності християнства перебігав поступово; система християнських цінностей не виникла одночасно у своїй завершеності, а є підсумком доволі тривалої ідейної еволюції (котра, до речі, триває і донині як відповідь на нові суспільні виклики). Варто простежити хоча б основні віхи цього релігійно-філософського аксіологічного пошуку. Насамперед значний внесок у формування всіх наступних аксіологічних систем, у т.ч. християнства, здійснили античні філософи класичної доби. Платон лишив по собі першу цілісну етичну систему, в якій виокремив вищі (душевні), середні (тілесні) та нижчі (зовнішні).

Отже, сутність та зміст понять «сім'я», «цінності», «моральні цінності» та «християнські цінності» є проаналізованими та розтлумаченими багатьма науковцями, їх значення є розкрито і ще розкривається в чималій кількості словників, що означає актуальність даного питання і в сучасному світі.

1.2. Зарубіжна наука про зміст та сутність християнських цінностей в житті людини.

Аристотель вперше розподіляє цінності на матеріальні та духовні; створює критерії, крізь призму яких можна порівнювати блага та розташовувати їх за ієрархічним принципом. У працях класиків античної філософії, котрі заклали підвалини для подальшого розуміння сутнісної природи цінностей, знаходимо численні міркування про благо, добро, красу. Згодом ці поняття стають предметом осмислення теологів середньовіччя, мислителів Відродження і Нового часу [4].

Втім, слушною, на наш погляд, є думка проф. М. С. Кагана щодо філософської аксіології античності: «Хоча уявлення, про добро, благо, красу, велич та низку інших подібних явищ культури вже були предметом роздумів античних філософів, аналізувалися явища ці розрізнено, оскільки не усвідомлювались як конкретні прояви єдиного початку».

У добу середньовіччя домінування християнського світогляду і теоцентричної філософії, пріоритет Віри щодо Розуму обумовили і відповідну аксіологічну матрицю. Варто погодитися із думкою С. Аверінцева, [20] що у середньовічних філософів та теологів, попри розбіжні і здебільшого слабо систематизовані міркування про різні види цінностей, безумовною й абсолютною залишалася лише єдина цінність – Бог; відтак середньовічна теологічна думка була тісно пов'язана з осмисленням християнських моральних цінностей, особливо у контексті природи добра і зла, співвідношення душевного і тілесного

начала, генезису гріха та гріховної сутності людини, протиставлення земного і Небесного царств тощо.

Одним із найавторитетніших ідейних натхненників християнського середньовіччя був Аврелій Августин. Специфіка етичної проблематики, заданої Августином та його епохою, полягала не стільки у складнощах боротьби велико моральної особистості з пануючою аморальністю (це – проблема для всіх часів та осердя внутрішніх борінь кожної особистості), скільки у цілковитій відсутності внутрішнього морального потенціалу особистості, яка шукає моральності та прагне душевної чистоти. Людина постає для Августина «великою безоднею», такою собі «духовною чорною дірою», що здатна поглинути не тільки зародки моральності, але й саму особистість, що прагне моральності. Не знаходячи моральної основи в собі та довколишньому світі, з жахом заглядаючи в безодню, яка зветься людиною, Аврелій Августин спершу «хапається» за ідею мудрого благого Бога, а потім за живий приклад, досконалу моральну особистість – Ісуса Христа. Моральним заповітом Бога він вважає відмову від «отруйної солодості» цього світу та добровільне прийняття «рятівної гіркоти». Моральний заповіт Христа він віднаходить у «смиренному благочесті» та у всезагальній любові, яка поширюється не тільки на друга, але й на ворога [3].

Аврелій Августин розрізняє дві форми (ступені) моральності: людина «душевна» та людина «духовна». Душевна людина – це «немовля Христа», а духовна – більш зріла особистість, наділена «судженнями про душу живу», «приручена цнотливістю, постами, благочестивими роздумами» та покликана «виправляти» інших людей. У кожному разі йдеться не про світську моральність, якої для Августина не існує, а про моральність виключно релігійну. Душевна людина («немовля Христове») є благочестивим християнином, а духовна людина – служник Бога (священик або чернець). Етика, за Августином, являє собою не підсумок великої духовної роботи особистості над собою, але, по суті, Божественний дар. Вся сукупна особистісна моральності і сама моральна потреба походять не від людини, а винятково від Бога. Від Бога йде і велика винагорода

особистості за її моральні терзання – душевний спокій. Августин трактує значення «душевної благодаті», як духовну нагороду за невтомне та вірне на практиці служіння Богові [3].

Інший видатний середньовічний мислитель П'єр Абеляр визначає Ісуса Христа носієм божественної справедливості, при цьому пов'язує Божественне благо та Божественну благодать не Його постаттю, а з явленням Святого Духа. П'єр Абеляр стверджує, що «благо Боже називається Святим Духом» й «ім'я Святого Духа виражає почуття благовоління та любові». У такому поясненні Христос виступає лише в ролі вищого судді, але не в якості джерела любові та благодаті, що теологічною мовою повинно було означати: для спасіння конкретної особистості самої лише віри в Христа недостатньо. П'єр Абеляр сутність гріховності вбачає не у людській природі чи поганих вчинках, а у відсутності доброти в людському серці та некритичному ставленні людини до своїх вчинків. Подібні погляди, що суперечили церковним канонам, відкривали можливість інакшої аксіологічної парадигми – етичного суб'єктивізму. Остання співвіднесена з практичною реалізацією релігійноморальних цінностей у людській поведінці.

Вищою добродією окремої людини, за Абеляром, є здатність живої земної істоти на глибоке та щире каяття за вчинення нею поганих вчинків [1].

В етичних поглядах предтечі ренесансного світогляду – Данте Аліґ'єрі увесь шлях особистісного самовдосконалення пролягає не в земній, а в небесній, виключно релігійній площині. Без християнської релігії справжня особистісна моральність видається Данте немислимою. Символом моральної чистоти, безгрішності, реальної добродієності людської душі в Данте виступає невинність. За його логікою, остання має значення не сама по собі, а тільки у відповідності з релігійним наповненням, «у прив'язці» до певного віросповідання. В одному випадку природну людську моральність у Данте «рятує» традиціоналізм язичницької релігії; у другому – сувора ритуальність іудаїзму, у третьому – «милість» християнської віри. Проте у кожному дослідженні Данте мовиться не

про пріоритет рафінованої релігійності, а про панування природної, земної моральності, що порятовується від «життєвої корозії» релігією та вірою.

Розглянемо, якими важливими принципами керувався Данте:

- наполегливе та цілеспрямоване внутрішнє вдосконалення особистості,
- «природна любов» (прагнення людини до внутрішнього самозбагачення),
- християнська віра (важливий засіб очищення земних почуттів людини та перетворення їх на любов до Бога),

- особистісне самовдосконалення (для філософа воно асоціюється з процесом «вознесіння», рухом людини від земної тваринності до небесної святості)

Подібно до Аврелія Августина, П'єра Абеляра й Данте Аліг'єрі вважав вищою формою моральності віру Філіппо де Комміна була віра. Стверджуючи, що відсутність віри є «причиною злочинів» та зла, він був переконаний, що віра не тільки джерело добрих справ та добра, але вже сама по собі вища земна добродійність. Стверджуючи, що «всі блага надходять від Бога, який розподілює їх за своєю волею» Філіпп де Коммін вірив, що кожній людині в цьому світі Бог відплачує за її вірою. З вірою як вищою аксіологічною категорією, тісно пов'язана специфіка морально-ціннісних уявлень представників середньовічної схоластики. Віру в Бога вони відносили до вищої форми земної моралі.

У християнському вченні про цінності поглядів незаперечного значення надав Фома Аквінський. Поняття Віри, Надії та Любові стародавній мислитель вважав основними добродійностями, які дозволяють людині використовувати свої здібності для блага та протистояти порокам. Моральні добродійності він поділив на такі, що виражають відносини між людьми (справедливість, передусім), і ті, що характеризують ставлення людини до самої себе та своїх прагнень. Розвиваючи свої етичні погляди, Фома розподіляв добродійності на розумові, моральні та богословські, а розумові, у свою чергу, – на інтелектуально-споглядальні та практичні. До головних моральних якостей він відносив розсудливість, справедливість, помірність. Їх наявність забезпечує

людині блаженство, яке полягає не в чуттєвій, а в інтелектуальній діяльності, а точніше у самій її формі споглядання. Блаженство полягає в пізнанні Бога. Прикметно, що саме в добу Фоми Аквінського утвердилася понятійна тріада Істина – Добро – Краса, яка збережеться в усіх подальших релігійноідеалістичних підходах Нового Часу, проте набуде різного обґрунтування. Наприклад, Г. Лейбніц поділив духовні сили людини на розум, чуття та волю, які мають своїми сутностями Істину, Красу і Добро. Ця ж тріада зберігатиметься і у численних поглядах представників аксіологічних учень ХХ століття, незалежно від їх світоглядних уподобань, навіть у нерелігійних мислителів, зокрема Л. Столповича: «Ці поняття зв'язані органічно, що істина красива та добродійна, добро є істинним і красивим, а краса є істинною і добродійною» [49, с. 114].

На противагу Л. Столповичу М. Вебер, зважаючи на об'єктивні умови опри явлення цінностей у сучасній культурі, зазначив, що «прекрасне може не бути добрим», а «істинне може не бути прекрасним»; «священне може не бути прекрасним, понад те, воно є священним саме тому і остільки, оскільки не є прекрасним» [35, с. 67-68].

У кожному разі увесь попередній розвиток середньовічної релігійної філософії, теології і взагалі релігійної свідомості надавав ціннісного значення лише надприродним і релігійно освяченим феноменам; плекав уявлення про цінність як дещо священне, надчуттєве, божественне. Сутність світоглядного і культурного перевороту доби Відродження полягає, як відомо, у протиставленні теоцентризмові середньовіччя антропоцентризму гуманістичних уявлень, повернення до ідей, спрямованих на виправдання і возвеличення земного, людського, тілесного.

Античність, яку Церква століттями засуджувала як язичницьку і демонічну, відтепер сприймалася за взірець і бажану норму для всіх сфер людської діяльності. Саме в цей час відбувається докорінна переорієнтація поглядів на людину як на вільну і богоподібну істоту, наділену чеснотами і здатну творити

прекрасне. Якщо в епоху середньовіччя людина – це нащадок Адама, гріховна істота, яка має служити Богові, потерпає від численних спокус у в'язниці свого недосконалого тіла, мучиться на землі і очікує спасіння після смерті, то для доби Відродження людина – це вище і найкраще творіння Боже, створене за образом і подобою Творця, а тому, як і Бог, здатна творити і відчувати божественну гармонію, наділяти світ Краси, Поезією, Музикою, вносити нові ціннісні смисли своєю творчістю. Втім, значення філософської категорії поняття «цінність» так і не набуло.

Цілісна концепція цінностей не склалася й пізніше, у XVII–XVIII століттях, бо ставлення до краси, блага, добра, справедливості залишалося периферійним для такого типу розуму (обтяженого найперше гносеологічними й методологічними проблемами), що відчайдушно розбудовував науку, руйнуючи релігійну картину світу і покладаючи в основу природознавства безоцінне у принципі математичне знання.

Лише у філософській думці XIX ст. цінності постають особливою цариною буття і специфічним об'єктом пізнання, а складні й кризові соціальні процеси актуалізують аксіологічні пошуки і дискусії. Доба Модерну продукує цілий спектр аксіологічних парадигм і концепцій – від натуралістичного психологізму і прагматизму Перрі, Дьюї, Льюїса – до трансценденталізму неокантіанської школи (Віндельбандт, Рікерт), від персоналістичного онтологізму М. Шелера – до культурно-історичного релятивізму М. Дільтея. Але кожна з них так чи інакше висувала і вирішувала питання про місце і роль релігійних цінностей та їх майбутнє. Так, М. Шелер відносив релігійні цінності до вищого їх різновиду. На щабель нижче мислитель поставив духовні цінності, які належать до соціальної сфери – цінності істини, етичні і естетичні. Шелеру належить одна з перших спроб системного обґрунтування ролі релігійних цінностей як таких, що складають найвищий рівень ціннісної ієрархії.

У сучасному богослов'ї християнську концепцію цінностей було розбудовано на ґрунті різноманітних ідей попередників, висунутих як у руслі

богословської традиції, так і в межах ідеалістичної філософії. Відзначимо, що ця концепція має специфічний характер. З одного боку, християнські богослови визнають той факт, що явища, які мають для людини певну цінність, існують об'єктивно, не залежно від неї та її свідомості. З іншого – цінності людського життя в богословській інтерпретації мають істинне існування лише в Богові [52].

На думку богословів, ціннісне ставлення не формується унаслідок практичної діяльності людини, а навпаки, вічні та незмінні цінності визначають життя людини та її діяльність. Найвищий та абсолютний вияв такі цінності, як наприклад, істина, краса, добро, мають в Богові, який постає як істина, добро та досконалість. Прагнення до цих цінностей та сприйняття явищ за цінності, на думку богословів, притаманні людській душі як такій, що створена Богом.

Для християнської концепції цінностей характерна специфічно релігійна ієрархія різних видів цінностей. Цінності традиційно поділяються на матеріальні та духовні. Найменш суттєвими є матеріальні цінності, або цінності світу природи. Порівняно вищий щабель посідають цінності, які належать до сфери духовного життя людини, мистецтва, науки тощо. Найвище місце в цій ієрархії належить моральним цінностям. При цьому мається на увазі саме релігійна мораль, у даному разі християнська, а не загальнолюдська [69].

Єдиним джерелом моральності визнається релігія, а найвищою цінністю постає саме християнство. Вагомий внесок до розробки проблеми ціннісної значущості релігійної духовності зробили представники теологічної філософії. П. Тейяр де Шарден своїм розумінням Церкви як творчого начала сприяв розробці системи позитивних ідеалів для християн. Він вказував, що любов до Бога нерозривно пов'язана з любов'ю між людьми та активним подоланням зла. Тейяр вчив з любов'ю ставитись до світу. Його особистий релігійний досвід постав як надзвичайно важливий для християн всіх часів.

Представник християнського напряму екзистенціалізму Г. Марсель писав, що свідченням присутності Бога є все життя людини, яка увірувала, оскільки вона стає орієнтованою на вищі цінності. Егоцентризм, який характеризує світ

власності і споживання, поступається місцем теоцентризму. Визнаючи примат Божої Волі над особистою, поєднуючись із нею, людина визнає відчуження та відокремленість, що панують у світі. Вона стає зовсім чужою світу, в якому живе. «Таємниця відкривається лише істоті, головна характерна риса якої полягатиме у цілковитій невідповідності власному життю. Засвідчити присутність Бога – означає протистояти світові володіння, сутністю якого є відступництво від вищих цінностей, капітуляція перед злом; духовні сутності релігійного досвіду – вірність, надія, любов, самопожертва».

Спроби розбудови та аксіологічних концепцій у християнській релігійній філософії здійснили російські мислителі на початку ХХ століття. Російські релігійні філософи вбачали ціннісні підвалини в бутті, а найглибші засади усього – в Богові – абсолютній цінності та абсолютно Суцному. Вони підкреслювали об'єктивність цінностей на противагу аксіологічному релятивізму.

Науковець М.О. Лосський розглядає цінність як дещо всепроникне, те, що визначає сенс і всього світу в цілому, і кожної особистості, і кожної події, і кожного вчинку. Для нього позитивна цінність розкривається у її ставленні до абсолютної повноти буття, а «в релігійному досвіді абсолютна повнота буття надана як Бог». Божественне буття не розрізняє буття та цінності. Добро є первинним, воно постає як абсолютна позитивна цінність, і будь-яке інше добро стає таким лише завдяки причетності до Нього. Первинною всеохопною абсолютною самоцінністю являється Бог: «Бог є саме Добро у всеосяжному значенні цього слова: він є сама Істина, сама Красота, Моральне Добро, Життя тощо» [29, с. 158].

Концепція цінностей релігійного мислителя С.Л. Франка так само нерозривно пов'язана з його онтологічною концепцією. Проблему буття він вирішує на засадах філософії всеєдності. Всеєдність тлумачиться як всеосяжне буття, яке охоплює ідеальне позачасове буття та конкретно-часове. Франк зазначає, що між ними існує зв'язок, оскільки сам час та тимчасове буття можливі не інакше, ніж на підґрунті самої вічності. «Місцем зустрічі» цих двох

світів стає духовне життя людини, оскільки та належить до двох світів одночасно: світу конкретно-часового через свою тілесність та душевність та світу ідеально-надчасового, світу справжньої реальності, «через своє самобуття оскільки воно є реальність для себе суцільна і така, що сама собі відкривається». Основою цінностей буття для С. Франка є Бог, а буття Бога розкривається через духовне життя людини.

М. О. Бердяєв також обстоює ідею буттєвої природи цінностей. Він пише, що «буття, буттєвість і є істина, добро, краса. Єдиний сенс істини, добра, краси в тому, що це – буття». При цьому буттям виступає Бог. Центральною темою аксіологічної концепції Бердяєва стає цінність людської особистості, яка в його філософських роздумах являється є цінністю, метою і критерієм істинності процесів у світі. На його думку, християнська антропологія, аби претендувати на повноту та істинність, повинна бути розгортатися таким чином, щоб особистість, як коштовний алмаз, сяяла в центрі своїми гранями. Саме в цьому контексті наповнюється особливим пафосом положення про божественну природу цінностей. Вищим за людину може бути тільки Бог; цінність особистості можуть утвердити тільки надособистісні цінності, що ними є тільки Бог та божественне буття.

У контексті проблем духовного виховання та ролі в цьому процесі християнських цінностей інтерес викликає науковий здобуток філософа С.О. Левицького. Мислитель вважає, що особистість стає духовною лише за умови служіння надособистим цінностям і вищій абсолютній цінності – Богу, – в спілкуванні з подібними до неї, в солідаризації зі своїми ближніми через служіння спільному ідеалу. Свої думки він викладає в роботі «Трагедія свободи». До надособистих С.О. Левицький відносить всі цінності, які перевершують цінність особистості і повинні стати предметом її служіння, тобто цінності істини, добра і краси. Добро як цінність підноситься над насолодою, користю та самоствердженням.

Розглядаючи виховання крізь призму християнського світогляду, відомий російський вчений Каптерев П. Ф. робить спроби аналізувати гуманний і творчий потенціал християнської релігії. На його думку, гуманний потенціал християнського віровчення може убезпечити сім'ю та суспільство від жорстокості та насильства. І хоча ці думки були висловлені в суперечливу добу початку ХХ століття, на наш погляд, вони не втратили своєї актуальності до сьогодні. У своїх роботах учений спирається на ранньохристиянських авторів, наводить докази та факти, які розкривають роль християнства для розвитку особистості і суспільства [50].

Серед ціннісного скарбу християнства найважливішими ідеями постають: любов до дітей; спільне братерство людей; єдність та спорідненість всього людського роду (всі рівні перед Богом); погляд на людину як на богоподібну істоту – «в кожній людині є іскра Божя»; возвеличення людської особистості; вищість християнських обов'язків людини за державні та суспільні; Божий захист від насильництва та переслідувань; християнський шлюб як образ невидимих таємничих стосунків є по суті нерозривний; християнська взаємна любов – головний обов'язок людей; повага до особистості та інші.

Російський богослов та філософ Г. В. Фроловський, який працював над повною історією православного Переказу, від часів раннього християнства до сучасності, подає власну рецепцію проблеми істинних християнських цінностей та вибудовує їх ієрархію. При цьому він зазначає, що існує небезпека як безрозсудного поклоніння минулому, так і неосвіченого відкидання його найголовніших здобутків [73].

Радянський період, поза сумнівом, є найскладнішим у процесі у ставленні утвердження християнських цінностей, однак він має пряме відношення до новітніх процесів релігійного відродження та ре-інституалізації релігії в Україні. Роботи з аксіологічної проблематики в радянську добу з очевидних ідеологічних причин характеризуються критичним ставленням до ціннісних підвалин християнства, особа в цілому в тогочасній світовій науковій думці вже були

сформовані різні підходи до розуміння цінностей – екзистенційний, соціоцентричний, комунікативний, культурологічний та інші.

Звернення до християнських цінностей в умовах сьогодення викликає підвищений інтерес у вітчизняній науковій думці, адже в різні історичні періоди в Україні християнські цінності поставали вагомим мотиваційним чинником у свідомості українців; упродовж тисячолітньої історії свого існування на теренах України церква посідала центральне місце у формуванні моралі, духовності, характеру та світогляду українського народу, пропонувала ідеальні моделі міжособистісних та суспільних відносин.

Із розвитком культури у суспільстві сформувалася низка фундаментальних «каналів» наслідування та збереження моральних цінностей. Традиційними серед них залишаються освіта, мистецтво, релігія, звичаєве право. Але не менш важливим каналом для авраамічних релігій – християнства, ісламу, іудаїзму – протягом століть була сім'я.

Ще Аристотель стверджував, що сім'я – перша природна форма співіснування, яка є незмінною в усі часи людського існування. В середні віки панувало традиційне розуміння сім'ї, освячене християнською традицією. Християнські заповіді визначали сім'ю як основу гармонійних відносин, які формують особистість та суспільство. Проте духовна особистість протиставляється сім'ї; а мірилом високої духовності християнина стає презирство до тілесного начала. У філософії Нового часу акцент було зроблено на вивченні сім'ї як соціального явища і соціального інституту. Європейські філософи (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Д. Юм, Ж.-Ж Руссо та ін.) аналізували подружні відносини та фактори, які позитивно чи негативно впливають на життєдіяльність сім'ї [61].

У той чи інший спосіб науковці розвивали концепцію сім'ї, придатної для буржуазного суспільства. Зокрема, Д. Юм осмислює етику сімейного життя через категорії справедливості та несправедливості: «Якщо публічна похвала та публічний осуд посилюють нашу повагу до справедливості, то домашнє

виховання та повчання чинять на нас ту ж саму дію, оскільки батьки з легкістю помічають, що людина постає тим кориснішою для себе і для інших, чим більшою мірою чесності та честі вона наділена, і що ці принципи мають більше сили тоді, коли звичка та виховання допомагають інтересу і роздуму». Юм звільняє етику сім'ї від релігійних санкцій та звинувачує релігійні вчення в спотворенні природних відчуттів. Особливий інтерес викликають погляди на сім'ю та релігію представників німецької класичної філософії (І. Канта, Й.Г. Фіхте та Г.В.Ф. Гегеля). І. Кант стверджував, що добродійність має набуватися з віком і навчати її необхідно в сім'ї, зачинаючи цю справу з опанування дитиною «морального катехизису». Уже саме по собі дотримування морального обов'язку є Божественним. Сім'я побудована на дружбі подружжя і в цьому полягає її міцність. Й. Г. Фіхте, навпаки, зазначає, що любов є вищою за дружбу, а сім'я – це не продукт угоди, а «природний та моральний союз двох сердець». Він обожнює любов, перетворюючи сім'ю на подобу божественної істини.

Визначаючи сім'ю як первинну «субстанційність духу», Гегель виділяє в ній три аспекти: шлюб як такий, сімейну власність і виховання дітей. У шлюбі має місце єдність природного та духовного начал. Шлюб, за його висновком, – це «один із тих абсолютних принципів, на яких тримається моральність суспільного союзу» в цілому. Вивчення сім'ї у площині дослідження її релігійних та моральних домінант постало предметом філософських інтересів представників соціокультурного напрямку психоаналізу – А. Адлера і Е. Фромма . Ці дослідники дійшли висновку, що проблеми взаємозв'язку сім'ї та релігії беруть свій початок у міжособистістих стосунках у сім'ї [13].

Сім'я як найважливіший і найдавніший соціальний інститут була предметом вивчення класиків соціології – Е. Дюркгейма, О. Конта, Л. Моргана, П. Сорокіна, Г. Спенсера, та ін. Тенденції розвитку сучасної сім'ї охарактеризовані у роботах У. Гуда, Т. Парсонса, Е. Гіденса, П. Бергера. З-поміж сучасних дослідників сім'ї як соціального феномена тісно взаємопов'язаного з традиціями, зокрема і релігійними, можна виділити праці М.

С. Мацьковського, Д. М. Угриновича, Е. Г. Філімонова, Г. С. Ляліної, Г. І. Троніної. Зауважимо, що відкрито про тенденції, які спостерігалися у сфері сім'ї та шлюбу за радянських часів, і взаємозв'язок сімейних інститутів з релігійними традиціями відкрито почали говорити лише наприкінці 80-х рр. ХХ століття. Ці тенденції викладені в наукових здобутках М. С. Мацьковського, С. Н. Гаврова.

Отже, аналіз праць зарубіжних науковців дає підставу зробити висновок, що попри відносність і онтологічну несамостійність зла, світ розуміється як такий, що перебуває «у злі» і є гріховним. Вирішення даної проблеми можливе через особисте самовдосконалення, що реалізується в служінні Богові, любові до ближнього та милосерді, здійсненні добрих справ, виявлення терпіння та стриманості. Через такі фактори трактуються християнські цінності, які є вкрай необхідними у формуванні кожної особистості.

1.3. Вітчизняна наука про значення християнських цінностей для сім'ї.

Досліджуючи історіографію проблеми української духовності, її генезу, специфіку, архетипи, констатуємо наявність багатого філософського, історичного, культурологічного доробку в цій галузі. Не можна обійти увагою ту роль, яку відіграли в осмисленні зазначеної проблеми праці видатних вітчизняних мислителів Г. С. Сковороди, П. Д. Юркевича. У філософській спадщині Г. Сковороди окреслено характерні риси українців, зокрема й домінування внутрішніх переживань над зовнішньою діяльністю, ліризм і меланхолійність. Такі особливості українців вплинули на їх релігійність і знайшли відображення в ціннісних уявленнях. Релігійна духовність українців передовсім проявляється у підсвідомій впевненості в існуванні надприродного, абсолютного, в Божій присутності.

П. Д. Юркевич відшукує витоки людської духовності й релігійності у кордоцентризмі, пов'язує релігійну свідомість з емоційно-чуттєвим сприйняттям

світу, емоційним ставленням людини до дійсності та божества. Основа релігійної свідомості людського роду, на його думку, міститься в серці людини, а розум постає як дещо зайве для його духовної природи. Це означає, що головну роль в житті людини, формуванні її світогляду відіграють, радше, сили емоцій, відчуттів, поривань, серця, а не раціональні розмірковування. Кордоцентрична релігійність не є складною і не вимагає створення затеоретизованих богословських систем. Вона проявляється в чуттеворелігійному ставленні до життя, в релігійному забарвленні пошуків життєвої справедливості та правди [17].

Дослідження проблематики релігійної духовності, ціннісних орієнтацій українців, ролі релігії в українському соціумі є одним із провідних напрямків у діяльності сучасних вітчизняних релігієзнавців. Серед дослідників цієї галузі особливе місце посідають представники академічних релігієзнавчих інституцій та провідних навчальних і наукових закладів – Колодний А.М., Филипович Л. Ф., Яроцький П. Л., Шевченко В. В., Климов В. В., Саган О. Н., Арістова А. В., Павленко П. Ю., Недавня О. В., Кулагіна-Стадніченко Г. М., Здіорук С. І., Саух П. Ю., Докаш В. І. та ін.

У працях А. Колодного та створеного ним наукового колективу ґрунтовно аналізується роль релігійно-духовного фактора в глобальних і національних суспільних процесах. Питання релігійної духовності, християнської етики, впливу християнства на сучасний моральний стан суспільства є предметом широкого обговорення в сучасному українському релігієзнавстві. До релігійно-ціннісної проблематики в контексті духовної трансформації українського суспільства протягом останніх років прямо або опосередковано зверталися сучасні філософи та релігієзнавці – В. Бондаренко, Н. Гаврілова, Т. Горбаченко, А. Колодний, В. Єленський, В. Лубський, Б. Лобовик, О. Предко, Л. Филипович, Є. Харьковченко, Л. Чупрій, О. Шепетяк, П. Яроцький, Т. Котлярова та інші. Значна частина доробку А. Колодного присвячена питанням взаємної обумовленості національного та релігійного в українському суспільстві; трансформаціям

масштабу, характеру, рівня релігійності населення, процесам інституалізації релігії та їх функціональним наслідкам. Традиції вітчизняного осмислення релігії як духовної основи національного буття українців знаходять своє відображення в роботах Л. Филипович. Трансформації останніх десятиліть, набуття Україною незалежності сприяли переосмисленню багатьох явищ та подій, серед них і релігії як духовної основи національного буття, формуванню нових ціннісних пріоритетів у суспільній та особистісній свідомості [18].

Вплив християнства на духовне, національне та культурне життя у контексті історичного розвитку українського народу, вагоме соціальна значущість християнства та особливості його віровчення є центром наукового аналізу О. Сагана, С. Головащенко. Інновації у віровченні та діяльності християнських церков в епоху глобалізації системно розглянуті працях П. Яроцького.

З'ясування специфіки, структури й особливостей функціонування системи християнських цінностей в суспільстві на основі комплексного аксіологічного аналізу християнства проведено в дисертаційній роботі Г. Пиріг.

У дисертації В. Сергійко розглянуто соціально-етичне вчення християнства, у тому числі його конфесійна специфіка. При цьому акцентований глобальний вимір загальнолюдських, соціальних та економічних проблем.

С. Снігур дослідила динаміку християнських цінностей у культурному просторі Київської Русі та визначила основні тенденції взаємозв'язку ментальних і релігійних структур в історії української спільноти, простежуючи специфіку їх прояву в Україні.

У сучасних наукових дослідженнях з релігієзнавства категорія цінності застосовується доволі часто, коли йдеться про втрату духовності та етичноморальних принципів у суспільстві, що перебуває в кризовому становищі. Духовні підвалини виступають важливою складовою життя як окремої людини так і суспільства в цілому.

Питання моралі та цінностей у християнському віровченні розглядає І. Подпорін. Становлення аксіологічної орієнтації християн є

темою досліджень О. Недавньої. Проблема християнських цінностей стає темою для широкого обговорення та дискусій на науково-практичних конференціях. З-поміж них згадаємо наступні: «Духовні цінності християнства в українській культурі: віхи тисячоліть» (Київ, 30.05.2013, конференція мала на меті науковий розгляд та осмислення ролі християнства в розвитку української культури), «Християнські цінності в системі освіти: теорія, традиції, практика» (Умань, 8.11.2013), «Роль християнства у формуванні духовних цінностей української молоді» (Жовква, 18.03.2013), «Християнські цінності як складова духовно-морального виховання громадянина України» (Черкаси, 16.04.2015, присвячена формуванню загальнолюдських цінностей у молодих громадян України). Учасники конференцій висловили спільну думку щодо значущості християнських цінностей у духовному відродженні українського суспільства та відзначенні їх позитивний вплив як на розвиток особистості, так і на гармонізацію суспільного життя. Важливими для розкриття теми нашого дослідження є роботи, присвячені релігійним та етичним аспектам життєдіяльності сім'ї.

Серед українських соціологів заслуговують на увагу роботи Н. Лавріненко, А. Ноура, Л. Чуйко, Ю. Якубової та ін. Важливе значення для розкриття проблематики даної наукової роботи мали історичні та етнографічні дослідження Г. Булашова, Ф. Волкова, Р. Кирчева, Д. Зеленіна [19].

Так само першорядну роль в теоретичному плані відігравали дослідження категорій «сакрального» і «профанного». Найвагомий внесок у розробку поняття «священного» зробив філософ Рудольф Отто у ХХ столітті, його роботу «Священне» можна вважати ключовою для розуміння цього феномена.

Г. В. Луговський, звертаючись до витоків сакрального, зазначав, що його роль не завжди є позитивною. Архаїчні традиції розуміли сакральне у двох значеннях – як таке, що приносить благо, і як небезпечне; носія сили створення та достатку і сили, що призводить до смерті й руйнувань. З такої амбівалентності випливало, що спілкування із сакральним потребує специфічної практики й може

бути довірено лише спеціалістам. Релігійні інститути завжди служили знаряддям, яке впорядковувало зв'язок суспільства із сакральним.

М. Еліаде в роботі «Священне та профанне», спираючись на глибокі знання в галузі етнографії, теології, історії релігій, аналізує поведінку і почуття людини у світі, наповненому релігійною значущістю. Автор розмірковує, що таке дійсна та уявна реальність, передусім дійсне та уявне для віруючого; що означають деякі релігійні свята і як вони впливають на свідомість та вчинки людини [37].

Суттєву роль для розуміння образу української жінки як втілення священного начала, відіграла робота Н. Д. Ковальчук «Символічні структури етнокультурного процесу в Україні».

Об'єктивності нашого дослідження сприяло вивчення богословських візій даної проблематики. До корпусу опрацьованих джерел увійшли авторитетні для богословських кіл праці «отців церкви» Климента Олександрійського, Василя Великого, Йоана Златоуста, Григорія Ніського, Тертуліана, Амвросія Медіолянського, Августина Блаженного. Важливими є і дослідження сучасних богословів та церковних діячів: предстоятеля УПЦ КП Філарета, патріарха Кирила, професора богослов'я А. Осіпова, а також православних богословів з діаспори – митрополита Сурожського Антонія (Блума), протоієрея І. Мейєндорфа.

Вивчення конфесійної періодики надало можливість проаналізувати ціннісний і соціально-регулятивний потенціал християнства не тільки з об'єктивно-наукових позицій, але і з погляду віруючих і священнослужителів. Сучасна православна періодика представлена різноманіттю джерел. Зокрема, це газети: «Воскресение», «Голос Православ'я», «Исцелись верой», «Летопись Православия», «Мир (Православная газета для всей семьи)», «Начало», «Наша віра», «Православная газета», «Православный Мирь», «Християнська Україна», «Церковный вестник» та ін.; журнали: «Відомості Полтавської єпархії», «Отрок», «Православний вісник», «Спасите наши души!» «Credo», «КВ», «ПГ», «Зупинись, поміркуй!», «Дихайте вільно», «Покоління NEXT обирає» та ін. Важливим

підґрунтям для висновків автора стали дані соціологічних досліджень і моніторингів, які надали емпіричну інформацію щодо зрушень у ціннісних орієнтаціях українського загалу [22].

Отже, дослідження християнсько-ціннісної проблематики у вітчизняній релігієзнавчій і богословській думці, призводить до розуміння того, що в системі християнських цінностей добро є первинним та абсолютним, а зло – вторинним, минулим та відносним. Християнсько-ціннісна проблематика була і лишається однією із найактуальніших у сучасній світовій релігієзнавчій і богословській думці. Проведене дослідження філософських і богословських, вітчизняних джерел дало змогу виокремити найбільш проблемні й перспективні для наукових розвідок аспекти. Найсуттєвішою, на наш погляд, є проблематика трансформації християнських цінностей у ментальності, культурі, моралі, нормах українського суспільства. Доволі виразно така трансформація простежується саме у сфері функціонування сімейних інститутів, в еволюції форм, функцій, цілей, групових і особистих цінностей, внутрішніх взаємозв'язків сучасної сім'ї, залежності її життєдіяльності від нових соціальних та духовних орієнтирів.

В контексті суперечливої соціокультурної динаміки сучасного українського суспільства, політичної нестабільності, кризи духовно-ціннісних орієнтирів, руйнування традиційних уявлень, звернення до християнських цінностей у пошуках духовних засад стабілізації й самозбереження суспільства та його соціальних інститутів набуває сьогодні нового звучання.

1.4. Подружжя як Таїнство Церкви.

Від початку існування і до сьогоднішнього дня Церква відстоює гідність людини та її благополуччя. В сучасності вона виконує ці завдання через своє навчання, в якому вказує людині як правильно впорядкувати своє життя, у тому

числі також свою статеву сферу, щоб вони відповідали справжній природі людини та відвічним Божим законам. Це напоумлення Церкви є особливо необхідним тепер, коли відчутно зростає культура споживацтва.

Також саме Церква охороняє святість та цінність справжнього подружжя, пропонує людям дорогу відповідальності у прийнятті одного із найважливіших виборів у житті - щодо одруження, повчає основним принципам та необхідним етапам підготовки до сімейного життя [44]. Відповідальність Церкви за охорону святості подружнього союзу також яскраво виражається в енцикліці *Casti Connubii*: «... подружжя не було ані встановлене, ані відновлене людьми, а Богом; не людьми були витворені закони для того, щоб зміцнювати, потверджувати та вивищувати його, а Богом – Творцем природи та Ісусом Христом – Відкупителем тієї ж природи, і тому ті закони не можуть підлягати будь-яким людським постановам чи будь-якій супротивній їм угоді навіть самих супругів» [52, с. 154-156].

Вселенський Архієрей Лев XIII писав, що Ісус Христос, оновивши подружжя до своєї найвищої досконалості, саме своїй Невісті Церкві дав наказ та обов'язок охороняти та берегти ті всі цінності та вартості, які пов'язані з подружжям. Саме завдяки цьому посланництву, її постійна та дбайлива опіка над подружжям та збереженням його святості, єдності та нерозривності настільки зрозумілі, що не потребують жодних доказів. Церква, виконуючи поручене їй Христом завдання бути опікункою та захисницею подружнього союзу, робить, в свою чергу, все, що від неї залежить, щоб якомога ефективніше обороняти подружжя від обману, помилок та насильства. Вона завжди виражала пильну турботу в справі оборони святості та нерозривності подружнього союзу, з огляду на його божественне установлення [44].

Саме Христос підносячи подружжя до рівня Таїнства, наголошує на його Божому заснуванні та нерозривності, одночасно вчиняючи його дієвим знаком благодаті. Святий Августин, заглиблюючись у роздуми над подружнім союзом та

його нерозривністю, яка базується безпосередньо на словах Спасителя: «Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає», зазначає, що таїнство в своїй суті передбачає те, що цей союз не повинен бути розірваний і навіть після розлучення між чоловіком і жінкою їм не дозволяється з'єднуватися з кимось іншим.

Кодекс Канонів Східних Церков, пояснюючи нам суть таїнства подружжя в Церкві, називає його подружнім союзом, який заснований самим Творцем та наділений його відвічними законами. Саме завдяки цьому союзові чоловік та жінка, за своєю невідкличною особистою згодою, можуть утворити взаємну спільність усього життя, яка має за свою мету осягнення добра для супругів та народження і виховання дітей. Саме завдяки тому, що Христос відновлює та наново встановлює сутність справжнього подружжя, цей союз, який укладають між собою охрещені особи, тим самим стає святою тайною, якою, на зразок бездоганної злуки Христа з Церквою, Бог об'єднує їх і вони немов освячуються та зміцнюються ласкою цієї святої тайни [39].

Катехизм Католицької Церкви вказує нам, що подружжя є союзом чоловіка та жінки, які творять спільноту цілого життя, яка зі своєї внутрішньої природи спрямовується на благо подругів та співтворення разом з Богом нового життя через дар плідності [32, с. 35]. Ці обидва завдання є фундаментальними для подружжя та формують сутність цього способу життєвого покликання до служіння Богові в любові, адже саме подружжя демонструє себе тією спільнотою осіб, в якій кожен її член взаємно дарує себе іншому як цілковитий дар. Саме перед подружжям Господь ставить два завдання, до виконання яких безпосередньо причетна та необхідна людська статевість, яка виконує незамінну роль: зростання в любові та прийняття дітей.

Звичайно, шлюб в умовах сучасного суспільства повинен бути гарний та врочистий. Однак, найважливішою тут є суть, яка вкладається в рамки церковних урочистостей. Важливим завданням подругів є вдихнути життя в шлюбний обряд. При уділенні таїнства подружжя найважливішою особою є Христос. Однак, крім

Нього, головними особами є також наречені, які через своє «так», яке вимовляють, творять не тільки подружню спільноту, але своє «так» говорять також Христові і в якійсь мірі відчиняють браму, котрею Він входить до їх подружнього життя. Дуже багато залежить від того, чи наречені в глибокій вірі і молитві готуються до тієї зустрічі з Христом, і важливим є, як вони при шлюбі Його приймають. Після весільних урочистостей шлюб не може залишитись тільки милим спогадом. Адже нічого не минуло, а щойно розпочалось. Від тоді Христос хоче товаришувати подружжю в життєвій мандрівці, а воно день за днем з довір'ям йде із Ним [9].

Важливим аспектом у житті християнських подругів є розуміння ними таїнственої суті їхнього союзу. Адже спасіння подругів може прийти та зреалізуватися лише тоді, коли вони автентично ставляться до свого подружжя, як до «домашньої Церкви». Саме тому християнські подруги повинні навчитися наново розкривати для себе численні свідчення любові та турботи Церкви про сім'ю, тієї, що виявлялась вже від початку християнства, коли вельми значущий термін «домашня Церква» вживався стосовно сім'ї.

Подружжя, згідно розуміння Старого Завіту, мало глибоко сакральний характер через Боже заснування. Христос в своєму навчанні щодо сімейного союзу ніколи не заперечував старозавітної правди, яку проголошували пророки, що подружжя - це союз вірної любові між чоловіком та жінкою. Але більше того, саме Він повертає все людство до біблійного початку, щоб знову підкреслити кожній людині нерозривний характер її подружжя, яке сам Господь підносить до рівня таїнства. Таким чином, християнське подружжя є справжнім таїнством Церкви, видимим знаком, який встановлює Христос, для того, щоб через цю «домашню Церкву» об'являти себе та передавати свою благодать.

Саме Христос є тим, хто прийшовши на світ, знову відновлює первісний задум Творця, який «на початку» був вписаний у серця чоловіка та жінки. У Таїнстві подружжя Він дає подругам «нове серце», так що вони можуть не тільки

подолати свою «затверділість сердець», але також бути причасниками любові Христа, Нового та Вічного Завіту, справжнього джерела з якого подруги можуть почерпнути автентичну силу любові. Так само, як сам Христос є здійсненням Старозавітньої обітниці про нове спасіння та прихід Месії і об'являє людям всю велич Божої любові, яка досягає абсолютної жертвенності на користь людини, так само і християнські подруги через Нього покликані до реальної участі в тій нерозривності, яка єднає Христа з Церквою, Його Нареченою, яку Він полюбив до кінця [5, с. 112-113].

В апостольському повчанні «*Familiaris consortio*» читаємо, що саме завдяки хрищенню чоловік та жінка можуть стати повністю залученими в Новий та Вічний Завіт, - у подружній Завіт Христа з Церквою. Саме це залучення є тим даром, завдяки якому християнське подружжя, яке було установлене Творцем, як глибока спільнота життя та подружньої любові, стає на новий щабель своєї досконалості через прийняття у весільну любов Христа, яка підтримує та збагачує Його своєю спасенною силою. Тому саме через те, що подружжя носить таїнственный характер, взаємний зв'язок подругів стає щораз то більш нерозривним. Завдяки цьому Божому знакові благодаті їхня взаємна належність один до одного починає дійсно відображати образ стосунків Христа до своєї Церкви.

Апостол Павло у своєму листі до Ефесян також вводить нас до богословської науки про sacramentalний характер подружжя, адже він сам називає його «великою тайною» (Еф. 5: 32) і ставить перед подругами вимогу, щоб воно було подібне до стосунків Христа і Церкви (Пор. Еф. 5: 21-29). Подібно, як і кожне зі семи Таїнств, подружжя притаманним йому способом є дійсним знаком діла спасіння. Подруги через участь у таїнстві подружжя покликані постійно пригадувати Церкві те, що відбулося на хресному знаменні. «Як пам'ятка, Таїнство дає їм благодать і завдання усвідомити великі Божі діла та свідчити про них своїм дітям; як актуалізація – дає їм благодать та завдання застосовувати на практиці вимоги любові як одне до одного, так і до дітей, –

любові, яка прощає і обдаровує спасінням; як пророцтво – дає їм благодать і завдання жити та свідчити про надію на майбутню зустріч із Христом» [18, с. 64].

Саме таїнственна властивість подружжя, яка зливає на нього первісне Боже благословення, чинить цей союз також священним зв'язком і дає можливість подругам до особливої участі в житті Христа. Саме таїнство подружжя робить чоловіка та жінку здатними до справжньої жертвовної любові один до одного і скріплює їхню нерозривну єдність. Завдяки Божій благодаті вони отримують глибокі внутрішні імпульси завжди допомагати одне одному в досягненні святості у подружньому житті, а також у прийнятті та вихованні нової людини у свою спільноту любові [39, с. 183-184].

Не можемо не згадати також про те важливе місце, яке надає Господь Бог Таїнству подружжя в контексті реалізації історії спасіння людського роду, адже неодноразово на сторінках Святого Писання читаємо як Предвічний Бог саме через подружжя реалізує спасіння: «Ти благословив раба Твого Авраама, і лоно Сарі розкрив, і вчинив його батьком численних народів (Пор. Бут. 12: 1-13; 17: 1-22; 18: 1-16; 21: 1-8; Рим. 4: 18); дарував Ісаакові Ревеку і плід їхній благословив (Пор. Бут. 24-25: 27); злучив Якова з Рахилею і від нього дванадцять патріархів явив (пор. Бут. 29-31: 35) з'єднав Йосифа з Асинетою і як плід дітородження Єфрема і Манассію їм дарував (Пор. Бут. 41, 44-52; 46, 20); злучив Захарію і Єлисавету і сина їхнього як Предтечу пречистого Твого рождества показав (Пор. Лк. 1: 5-25, 39-80); виростив плоттю із кореня Єсеєвого Приснодіву і з неї воплотився і народився на спасення роду людського».

Вселенський Архієрей Пій XI чудово показує всю велич Таїнства подружжя, вказуючи на його місце в Божій ікономії. Для нього гідність непорочного подружжя є настільки великою, адже сам наш Господь Ісус Христос, Єдинородний Син Предвічного Отця взяв на Себе нашу людську природу і, реалізуючи Божу ікономію спасіння, здійснив повне відкуплення усього людського роду. Саме наш Спаситель забажав також в особливий спосіб

встановити та заново відновити, втрачений через розрив стосунків між людьми і Богом, принцип та фундамент домашньої спільноти, а також - всякого міжлюдського спілкування, при цьому відновляючи його до первісної чистоти божественного встановлення та підносячи його до правдивої та великої (Див. Еф. 5: 32) тайни Нового Завіту, довіряючи весь її порядок та дбання про неї Церкві – своїй Нареченій [56].

Подружжя християн завжди протягом історії вважали чимось вищим та відмінним від подружжя поган, адже в ньому вбачали реальний символ єдності Христа та Його Церкви. Тому таке глибоке переконання завжди вимагало від подругів святих і чистих стосунків, які б відповідали їхньому таїнственному «еталонові». Багато Отців Церкви II-IV століть роздумувало над таїнственною суттю цього союзу: Ігнатій Антіохійський навчав, що християнське подружжя має поблагословити єпископ, Тертуліян і Кипріян використовували термін «sacramentum», проте значення таїнства більше розвинув св. Августин.

Вселенський Архієрей Іван Павло II, заглиблюючись у суть Таїнства подружжя, також ставить особливий акцент на єдності подругів, що відповідає єдності Христа зі своєю Церквою та вводить нас у саме Таїнство Христа. Тому він з певністю стверджує, що саме подружжя через особливу дію Бога в ньому, є дійсним знаком діла спасіння. Одружені беруть у ньому участь як подруги, тобто разом і до такої міри, що першим та особливим наслідком цього Таїнства є не тільки надприродна благодать, але зміцнений самим Господом християнський подружній зв'язок, типово нероздільна єдність двох осіб, яка в унікальний спосіб представляє тайну Втілення Христа і тайну Його Нового Завіту [27, с. 234-235].

Аналізуючи таїнственний вимір подружжя не можемо не наголосити на основних елементах, які характеризують та будують цей союз любові між чоловіком та жінкою: «Матерією таїнства подружжя є згода подругів на взаємне самовіддання (*traditio*), а формою – взаємне прийняття цього віддання (*acceptatio*), і це мають виразити слова присяги». Катехизм Католицької Церкви детально

застановляється та пояснює нам феномен взаємної згоди у таїнстві подружжя, адже сама Церква завжди вважала і вважатиме взаємне вираження згоди між нареченими необхідним елементом, який створює це подружжя. Якщо немає добровільної згоди, то не можемо говорити про жодне одруження. А сама згода є добровільним волевиявленням подруга, що реалізується у «людському акті, через який подружжя взаємно віддає себе одне одному і приймає одне одного як найцінніший дар. Ця згода промовляється через слова наречених: «беру тебе за свою жінку, беру тебе за свого чоловіка» і саме вона зв'язує їх між собою у подружжі, яке знаходить своє найбільше звершення в тому, що обоє стають одним тілом [32, с. 145-148].

Отже, Таїнство Подружжя є одним з семи Таїнств Церкви, що спрямоване на охорону святості та цінності справжнього шлюбу, пропонує майбутнім чоловікові та дружині шлях відповідальності одне за одного, та повчає необхідним етапам підготовки до щасливого сімейного життя.

Висновки до розділу першого

Аналіз філософської, психологічної та християнської літератури є підставою зробити такі висновки. Гуманізм, який виявляється в ставленні до подруга, як найціннішої особистості, являється основою християнської системи цінностей. Під проявом гуманізму розуміємо також можливість надання свободи партнеру для розвитку та прояву своїх здібностей. В християнській системі цінностей в кожную історичну епоху відбувалися суттєві зміни, проте саме розвиток цієї системи лежить в основі зміни ролі на кожному історичному етапі, а також відображає певне розуміння світу та наявні суспільні відносини. Різні підходи до проблеми функціонування християнських цінностей в подружжі в сучасному теологічно-богословському вимірах дає можливість глибше та

цілісніше осмислити цінності в сфері сімейно-шлюбних стосунків. Фасмер представляє сім'ю як найважливішу ланку суспільства, котра складається з людей, пов'язаних між собою родинними узами або шлюбом, і ведуть спільне господарство в побуті. Щодо основи сім'ї, то її складає шлюбний союз чоловіка і жінки.

Важливими в контексті релігійного світогляду є цінності онтологічного порядку – Бог, буття, душа, любов. Саме вони формують есхатологічно налаштований тип кожної особистості. Усі сфери буття є регламентовані завдяки християнським цінностям, і це сприяє формуванню міцного та гармонійного подружжя, що входить до їх духовно-етичного та аксіологічного простору на індивідуальному та соціальному рівнях.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ І МІСЦЯ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПОДРУЖЖЯ

2.1. Структурно-функціональний аналіз сучасного стану реалізації християнських цінностей в українській сім'ї

Починаючи зі старших класів, більшість підлітків починають усвідомлювати, що рано чи пізно перед кожним постане питання створення власної сім'ї. Існують різні очікування від життя в подружжі, але є універсальне, з яким погоджуються всі. Кожен хоче бути щасливим у своєму сімейному житті. Це прагнення до щастя є природним, і кожен мріє, що буде щасливим упродовж усього життя. Натомість спостерігається інша картина. Згідно з даними Державної служби статистики України за роки незалежності більше 50% шлюбів розпалися [17].

Це означає, що в більшості випадків про щастя взагалі не йдеться. Цілком очевидно, що люди зранили одне одного, принесли біль і страждання в життя один одному. Якщо в такій родині є діти, відповідно, болю та страждань зазнали й вони. Водночас серед тих пар, які не розлучаються, на жаль, частина не є щасливими у своєму подружньому житті.

Отже, кожен, хто будує стосунки, не може ігнорувати цю болючу дійсність і, відповідно, не може стверджувати, що з ним особисто такого не станеться в жодному разі. Однією з умов створення щасливої та благополучної родини є усвідомлення умов, які дозволяють людям досягати поставлених цілей щодо налагодження, підтримки та розвитку міцних і надійних взаємовідносин.

Сьогодні багато молодих людей, які бажають одружитися, дуже ретельно готуються до цієї величавої події у своєму житті. Предметом їхніх турбот стають

переважно другорядні речі, які мають на меті лише супроводжувати молодят до вступу в подружнє життя. Це переважно відповідний одяг, приміщення для проведення урочистостей, списки гостей, святкове меню, запрошення, всі весільні атрибути, фотограф, відеокамера... Цей перелік можна продовжувати далі, але постає до болю важливе запитання: «Де в цьому нескінченному списку скороминучих речей міститься належна підготовка до життя в подружжі?» [13, с. 8].

Все перелічене вище мине через 24 години після реєстрації шлюбу: сукня вже висітиме на вішаку, костюм чекатиме свого часу, щоб про нього згадали при особливих подіях, святкові наїдки з'їдять гості, весільну залу прибиратимуть для наступних молодят. Все, що залишиться, - це спогади про вчорашній день, які формуються завдяки фотографіям та відеозапису з весілля. Все, до чого так ретельно готувалися, все, заради чого було витрачено стільки зусиль, коштів та часу, - проминуло, наче розвіяний вітром дим. Настав новий день - де є тільки ти і я, чоловік і жінка.

Поставимо запитання: «Чи готові наречені до цієї унікальної зустрічі - як чоловік і жінка, щоб розпочати перші кроки свого подружнього життя? Чи вони справді дозріли до цього дня? Чи розуміють, для чого з'єднують свої життя, та як вони повинні жити після одруження? Яким повинен бути їхній другий, третій, четвертий день спільного життя, яким має бути їхнє ціле життя? Що вони очікують один від одного, єднаючись в єдине?» [13, с.7-9].

Трагедія сучасності полягає в тому, що молоді люди в очікуванні найвизначнішої події у своєму житті в основному готуються лише до одного дня - дня офіційної реєстрації шлюбу.

Натомість, держава, яка на прохання молодят зобов'язується зареєструвати їхні стосунки, бере на себе обов'язок перед народом України, Богом і перед ними самими - підготувати їх до життя у подружжі, яке триватиме не годину, день чи рік, а так довго, як вони житимуть на цій землі!

Коли запитано наречених, хто з них допускає, що, проживши певний час у подружжі, вони можуть: розлучитися; покинути кохану раніше людину; залишити її саму, а можливо і з дітьми, реакція наречених буде досить оптимістичною. Дуже небагато нар припускали для себе таку перспективу. Для того щоб усвідомити небезпеку і можливість розлучення, щоб зрозуміти, чому для держави так важливо, аби сім'я не лише зберігалася, а й благополучно функціонувала, варто ще раз звернутися до елементарних статистичних даних.

Короткий аналіз цієї статистики не додає нам оптимізму. Можемо стверджувати, що майже всі пари, коли одружуються, не збираються розлучитися. Вони щасливі, бо важко собі уявити когось, хто бере шлюб і не є щасливим з людиною, з якою одружується. Кожен із молодят вірить, що буде щасливий з коханою людиною не якийсь короткий проміжок часу, а все життя [13, с. 8].

Але як бачимо, одного нашого, навіть найщирішого, бажання замало. Для 53,5% пар, які розлучилися, про щастя взагалі не йдеться. Аналізуючи життя інших сімей, незалежно від того, як би довго цей аналіз не тривав, можемо стверджувати, що більшість пар із тих, які не розлучилися, не є щасливими у подружньому житті. Тому для того, щоб бути щасливим у подружжі, для початку необхідно дізнатися, як і на що потрібно звернути увагу, щоб омріяне щастя стало реальністю подружнього життя. Проте, коли ми це знатимемо, на жаль, цих знань також виявиться недостатньо. Тоді слід навчитися будувати своє життя відповідно до знань про сутність подружжя, функції сім'ї та основи виховання дітей [28, с. 4-5].

Коли запитано наречених, чому, на їхню думку, ми маємо таку сумну статистику щодо розлучень і що є однією з основних причин такої катастрофічної статистики, негайна відповідь, яку ми чуємо дуже часто; причиною є нестабільні соціально-економічні обставини або «не зійшлись характерами». Що ж вкладається в тривіальну фразу «не зійшлись характерами»? І якби все було

гаразд з матеріально-економічним забезпеченням, то у молодят все було б гаразд? А чи насправді це так? Чи немає вагомішої причини, аніж ця?

Якщо порівняємо рівень середньої заробітної плати в регіонах, то побачимо, що області де зарплати більші, характеризуються вищим рівнем розлучень, а також і більшою непропорційністю між смертністю та народжуваністю.

Варто згадати про своїх бабусь і дідусів, які в 99% випадків починали подружнє життя з нуля, не маючи ніяких фінансових заощаджень, відповідних побутових і житлових умов. Вони розлучалися? Ні! Чому?

Можливо, колись були інші цінності? І це правда. Куди сьогодні поділися цінності й традиції сім'ї? Хтось скаже, що все змінюється у цьому світі, і сьогодні є інші виклики часу, інша сучасність, інші обставини. І це правда. Але правда і те, що цінності подружжя та сімейного життя, сформовані упродовж століть, і закладені самим Богом, ніхто не відміняв. І якщо комусь здається, що ситуація змінилася, то необхідно зрозуміти, в чому саме вона змінилася.

У теперішній час спостерігаємо підміну традиційних цінностей сімейного життя на фальшиві (або ж ліберальні, аморфні, так звані «загальнолюдські»), і за неї розплачується кожен, хто ці фальшиві цінності прийняв у своє життя. Ціну цієї плати ілюструє статистика. То біль і страждання, стреси й депресії більшості людей, для яких їхня сім'я стає великим розчаруванням. Погодьтеся, що це дуже висока ціна, яку людина обрала сама [26].

Можемо зі сміливістю стверджувати, що правдивою причиною нестабільності сучасного становища інституту сім'ї є невідповідність людей до життя в подружжі, неадекватне або ж викривлене розуміння сутності, цінностей та благ подружжя, сімейного життя тощо. Тому сьогодні держава відчуває потребу в особливий спосіб представити молодим людям сімейне життя, як щось радісне і цінне, тривале, творче і освячене.

Деколи можна почути аргумент стосовно нерозуміння потреби підготовки до життя в подружжі. Мовляв, для чого, хто це придумав? Спростувати цю хибну позицію можливо за допомогою таких аргументів. Ніхто не заперечуватиме факт, що для того, аби стати фахівцем будь-якої справи, необхідно пройти відповідне навчання та практичний вишкіл. Скільки часу? Як мінімум років 15. Зокрема, 11 років для здобуття повної середньої освіти, мінімум 4 роки середньо-спеціальної або вищої освіти. І лише після цього періоду можливо одержати диплом, який підтвердить кваліфікацію, та розпочати практичну діяльність за обраним фахом. Проте ставлення до створення та функціонування сім'ї суттєво відрізняється від ставлення до процесу здобуття спеціальності. Не всі усвідомлюють, що створення власної сім'ї - набагато складніше і відповідальніше завдання, аніж обрання професії та становлення фахівця [8, с. 32].

Тому до події, яка чекає на більшість із нас, необхідно готуватися не менше як 15 років, а то і значно більше. Тоді виникає логічне запитання: «Хто, де, як, коли і в який спосіб повинен готувати особисто мене до створення сім'ї?»

Відповідаючи на це запитання, знаходимо, що ця відповідальність лежить на кількох інституціях. Найперша — це сім'я, в якій народжується і виростає дитина. Саме родина має найбільш ефективні механізми і інструменти для підготовки дітей до події, яка чекає на них у майбутньому, — до створення сім'ї. Як уже зазначалося, єдиний найефективніший спосіб — це власний приклад батьків. Потрібно щоденно своїм життям унаочнювати дітям, як жити в подружжі, як виявляти любов до чоловіка/дружини, до дітей та оточення. І діти повинні все це відчувати й спостерігати від моменту зачаття і принаймні до повноліття.

Чи виконує своє завдання сучасна сім'я по відношенню до власних дітей у царині підготовки до майбутнього подружнього життя? З великим болем мусимо стверджувати факт що найчастіше не виконує. Більшість пар розлучаються і тим самим дають конкретний приклад своїм дітям - однозначно негативний. Інша, менша частина пар, які хоча й не розлучаються, проте, на жаль, не є позитивним

прикладом для власних дітей. Необхідно підсумувати, що перша і найосновніша інституція, на якій лежить завдання підготовки людини до сімейного життя, у більшості не виконує свого завдання щодо власних дітей [37].

Існує друга інституція, яка може виконувати це завдання. Церква. Але вплив Церкви на молоду людину в Україні невеликий. Тому розглядати Церкву як провідну структуру в процесі підготовки до сімейного життя немає підстав.

Таким чином залишаються держава та її відповідні інституції (середня школа, інші заклади освіти, структури Міністерства соціальної політики, органи охорони здоров'я), які мають прями́й обов'язок підстрахувати суспільство, якщо родина з різних обставин не впоралася з процесом підготовки дитини до сімейного життя. На жаль, до цих пір у навчальному процесі середніх шкіл не передбачено необхідних дисциплін, які повинні донести до молоді необхідні знання щодо сім'ї та сімейного життя, відповідального батьківства тощо. Зверніть увагу, що до сьогодні в більшості освітніх закладів не викладають такі предмети, як «Сімейні цінності», «Етика подружнього життя», «Психологія побудови стосунків між хлопцем і дівчиною» та інші. Але це не означає, що молодь не має уяви про стосунки. Кожна молода людина віком 15-16 років сформувала своє суб'єктивне уявлення про стосунки. Підкреслюємо: саме суб'єктивне, тому що об'єктивного знання, як правило, ніхто не надав. Тому сьогодні держава має взяти на себе відповідальність щодо запровадження курсів підготовки до сімейного життя та відповідального батьківства.

Мусимо сьогодні знати і відповісти на першочергове запитання: «Чому я одружуюся?» Відповіді можуть бути дуже різні. Хтось скаже, що хоче створити сім'ю, хтось - що хоче бути разом, хтось - тому що любить цю людину, комусь добре з цією особою, хтось хоче мати дітей, комусь прийшов уже відповідний вік тощо.

Беручи до уваги аргументи наречених, мимоволі доходиш висновку, що або пояснення стосовно створення своєї сім'ї як такого немає взагалі, або ж вступ до

шлюбу часто розуміють як легітимацію статевого потягу чи бізнес-контракт, яким необхідно скористатися. Таке утилітарне трактування і спонукає значну кількість молодих людей дивитися на сім'ю як на одну з багатьох речей, яка радше повинна принести користь. Як наслідок, серед частини молодих людей побутує думка: «Якщо сім'я починає бути чимось, що мене обтяжує, то від неї краще відмовитися, як від речі, яка не приносить мені користі й задоволення, більше того, прямо шкодить моїм планам» [9, с.12-14].

Трагічно, але проходить невеликий відрізок часу, і кожна друга пара починає сумніватися у своєму виборі, ставлячи на площину своїх взаємовідносин безліч нез'ясованих питань. Ми запитуємо вас сьогодні: «Чому ви не порушуєте ці питання перед тим, як одружитися, чому є такими легковажними та безвідповідальними у своєму життєвому виборі? Для чого творити необдумані кроки, щоб пізніше зруйнувати своє життя, і зробити це брутально, принижуючи та відкидаючи один одного».

Чому любов для нас не є найважливішим чинником рішення про укладання шлюбу? Хтось скаже, що це само собою зрозуміло, але для когось любов справді може не бути першопрчиною одруження. Наприклад: «Він мене любить, а я дозволяю йому любити себе, тому що мені приємна його увага, я бачу його турботу стосовно моєї особи, зрештою, на сьогодні я не мала нічого кращого. Або він успішний бізнесмен, а для мене зараз найважливіше - це комфорт у власному житті. Наші партнерські відносини мене влаштовують, більше того, він зробив мені пропозицію одружитися - я не проти. Або вона завагітніла від мене. Я до неї не відчуваю чогось особливого, не можу сказати, що я її люблю, але я буду «відповідальним», бо кажуть, що дитина повинна мати батька. Я з нею одружуся, і все якось налагодиться». Не налагодиться! Це приклади приречених пар. Якщо навіть і не розлучаться, то щасливими не будуть точно. Якщо рішення одружитися базується на будь-чому, окрім любові, то таке подружжя не має перспективи щасливого майбутнього.

Що таке любов? Логічним і принциповим виглядає питання: «А що таке любов? Що це означає - любити іншу людину?»

У більшості люди одружуються з мотиву кохання один до одного. Слова «Я тебе люблю» ви, напевне, говорили одне одному не раз. А хто хоч раз запитував свого майбутнього чоловіка чи дружину, свого хлопця чи дівчину: «Що це для тебе означає? Мені, звісно, дуже приємно, що ти мене любиш, але мені також важливо знати, що ти маєш на увазі, коли говориш мені ці слова». Що для вас є сутністю любові?

Отже, Любов у своїй суті є відданою, жертвною. Сутністю подружнього життя є правдива любов - цілковите віддання себе коханій людині. Подружня любов - це самозречення заради свого чоловіка чи своєї дружини. Не можна думати, що зробить для мене ця особа, а радше - що я можу подарувати їй, що я можу принести в життя цієї людини, як я можу збагатити життя цієї людини.

Іншими словами: «Якщо сьогодні я говорю, що люблю тебе, то тим самим стверджую певний факт, що я готовий, хочу і буду жити все своє життя заради тебе. Робитиму все для того, щоб ти була щасливою в житті. Я готовий здійснювати відповідні вчинки, показувати це відповідною поведінкою кожного дня і, напевне, по кілька разів на день, рівно стільки, скільки триватиме наше життя тут, на цій землі. І якщо потрібно, то я готовий віддати своє життя заради твого життя, тому що я тебе люблю». Абсолютно так само, навзаєм: «І я тебе люблю, і для мене це означає не що інше, як те, що і я хочу, готова і житиму заради тебе, заради твого добра і щастя. Це мій свідомий вибір, мені надзвичайно приємно бачити тебе щасливим, і я робитиму все для того, щоб це щастя не минуло» [12, с. 3].

Це і є правдива любов, яка взаємна і якою обдаровує чоловік дружину, а дружина чоловіка. І немає межі такій любові, бо кожного дня це буде нове відкриття, кожного дня це будуть нові переживання та досвід. Кожного дня ви можете «наливати» у свою спільну чашу щастя саме таку, віддану любов одне до

одного. І чим більше ви її «наливатимете», тим більше вона для вас «розливатиметься». Така любов ніколи не стає меншою з часом, а навпаки, з кожним днем, місяцем і роком ви любитимете один одного все більше і більше. І якщо ще хтось сьогодні скаже, що це дуже романтично і не відповідає щоденному життю, то це неправда. Досить багато пар, які можливо знаєте і ви, щасливі в подружжі, бо сутність їхніх стосунків відображає сутність любові. Якщо хтось скаже, що любов минає, бо має підстави так говорити, аналізуючи багато інших прикладів, то це також неправда або обман. Правда полягає в тому, що любов залишає людину лише тоді, коли вона перестає на неї заслуговувати. Якби молоді люди, вступаючи до шлюбу, втілювали цей високий ідеал любові у повсякденне життя, то ніхто ніколи б не звертав уваги на труднощі - фінансові чи будь-які інші [44, с. 33-36].

Якщо пара скоро одружується, то саме час дати чесну і правдиву відповідь одне одному, чи саме такими є їхні стосунки сьогодні, чи саме такою любов'ю вони люблять одне одного. Якщо вважають, що так, то повинні ще і ще раз в цьому переконатися. Для цього достатньо уявити собі одну ситуацію, яка теоретично можлива в житті кожного. Безперечно, ми бажаємо всім жити без подібних випробувань, але це приклад ситуації, в якій наречені можуть дати певну оцінку своїй любові.

Любов це провідний мотив до створення сім'ї. Якщо рішення щодо створення сім'ї базується на будь-чому, але в стосунках двох людей немає любові, в такому разі пара має небезпеку розлучення. Велика вірогідність того, що жити разом не буде, а якщо і житиме, то щасливим подружжям точно не стане.

Наступним орієнтиром щодо створення сім'ї є довіра. Кожен розуміє, що довіра між двома людьми повинна бути повною, стовідсотковою. Це правильно, тому що нікого не влаштовує довіряти частково.

Отже, зазначимо, що поняття довіра поєднує три складові.

1. Передбачуваність особи. Можна сказати, що передбачуваність є вихідною гонкою для розвитку довіри.

Якщо при побудові стосунків поведінка одного з партнерів, або обох, часто непередбачувана. в такому разі довіряти повністю неможливо. Наприклад, у результаті якогось непорозуміння чи конфлікту хтось розвертається і йде. Проходить короткий період, і партнер прагне знайти порозуміння, бере телефон і дзвонить своїй дівчині/хлопцеві. На другому кінці дзвінок скидають, і кожної нової спроби додзвонитися ситуація з відхиленням виклику повторюється. Після чергової спроби інша людина взагалі вимикає телефон і впродовж доби з нею неможливо поспілкуватися. Така поведінка стосовно іншої людини має свою характеристику. Це непередбачувана поведінка. У такому разі повної довіри бути не може, навіть якщо її дуже прагнуть. Вихід у подібній ситуації лише один. Необхідно змінити свою непередбачувану поведінку на передбачувану.

Чи можна це зробити? Очевидно можна! Яка мотивація? Така, що двоє людей мають потребу повної довіри один одному. Для цього потрібно докладати зусиль обом. У деяких випадках варто звернутися за порадою до спеціалістів (наприклад психологів, священиків).

2. Надійність людини. Поставте перед нареченими запитання: «Чи є та людина, яка поруч з вами, для вас найкращим, найближчим і найвірнішим другом?» Якщо так, то це добре (більшість Дасть ствердну відповідь). А якщо ні (такі в аудиторії, як правило, будуть), то це проблема, велика проблема. Найперше, тут немає логіки. Яка логіка в тому, що існує людина (і це не моя майбутня дружина чи мій майбутній чоловік), якій я довіряю більше, ніж тій людині, з якою я створюю сім'ю і готовий прожити з нею все своє життя. Так не повинно бути, але якщо так є, то повної довіри в стосунках пари немає. Така ситуація, очевидно, не може влаштовувати пару. Підкресліть, що в процесі побудови стосунків не завжди буде «біла смуга», є часи випробувань. І питання полягає в тому, як інша людина поведе себе у певних обставинах, чи є вона

надійною. Знання того, що біля вас надійна людина, спирається на внутрішнє відчуття того, що при потребі, на цю особу можна розраховувати, що вона завжди «підставить плече» [21, с. 7-8].

Віра людині, з якою я будую стосунки. Це означає, що якщо моя наречена або наречений чоловік або жінка мені щось говорить, то я їй чи йому вірю. В мене не виникає бажання перевірю ти сказане. Я вірю цій людині, ця віра дає людям можливість переступити через відсутність дока, зів та почуватися впевнено. Віра базується на минулому досвіді, який довів, наскільки та особа що біля вас, не є байдужою.

Наступний орієнтир у створенні сім'ї — вірність. Часто це поняття асоціюється як протилежне до подружньої зради, але то лише поверхнєве розуміння значення цього слова. Вірність передбачає, що пара готова бути вірною один одному за будь-яких життєвих обставин. Які можуть бути обставини? Різні! Тому важливо розуміти на початку спільного життя, що подружжя буде вірне одне одному в різноманітних ситуаціях (можлива втрата роботи, здоров'я тощо).

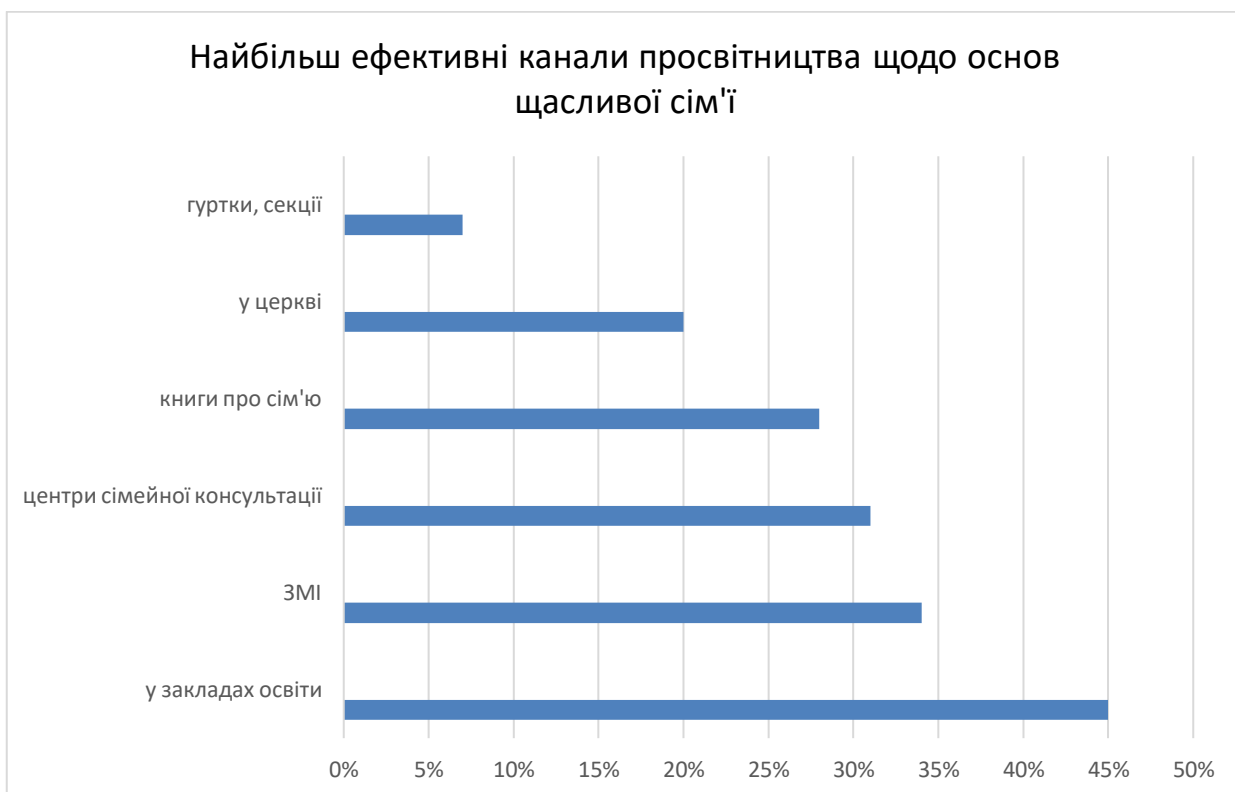
Ще один орієнтир - чесність. Це означає: якщо пара щось обіцяє один одному (а любов, довіру, вірність обіцяти повинна обов'язково), то це має бути чесно. В обіцянках і словах не може бути ніякої фальші чи лицемірства: «Все що я говорю, повинно бути чесним, виходити з глибини мого серця, і цю чесність я обіцяю пронести впродовж всього подружнього життя». На фальші, недовірі ніхто не побудує міцних і надійних взаємовідносин. Це лише питання часу, коли такі речі сплинуть і спричинять проблеми, які важко буде вирішувати [36].

Отже, побудувати щасливу міцну сім'ю можливо тільки на фундаменті взаємної любові та довіри, в той час як друга базується на таких орієнтирах: передбачуваність особи та надійність людини, що чітко виявляється с труднощах, які може переживати сім'я чи веденні спільного побуту.

2.2. Констатувальне дослідження стану керування християнськими цінностями у подружжі

З метою визначення, чи керуються сучасні пари християнськими цінностями, будуючи сім'ю, ми провели опитування серед 125 пар. Учасники анкетування проходили передподружні курси на парафії Різдва Пресвятої Богородиці, що у м. Івано-Франківську. Анкета складається з 12 запитань закритого типу з правом вибору однієї, чи декількох відповідей. Детальніше подано в Додатку А (див. Додаток А).

Одним із завдань опитування було визначити, чи насправді корисно і потрібно проводити навчання, присвячене основам сім'ї, та які методи інформування є найефективнішими. Результати опитування чітко показують, що 45% опитаних вважають ефективним методом просвітництва основам сім'ї заклади освіти (школа, коледж, університет тощо), 34% - засоби масової інформації, 31% - центри сімейної консультації, 28% - книги про сім'ю, 20% - у церкві, 7% - гуртки, секції. Варто зазначити, що кожен опитаний мав можливість вибрати декілька варіантів відповіді. Результати даного питання подано в діаграмі нижче:

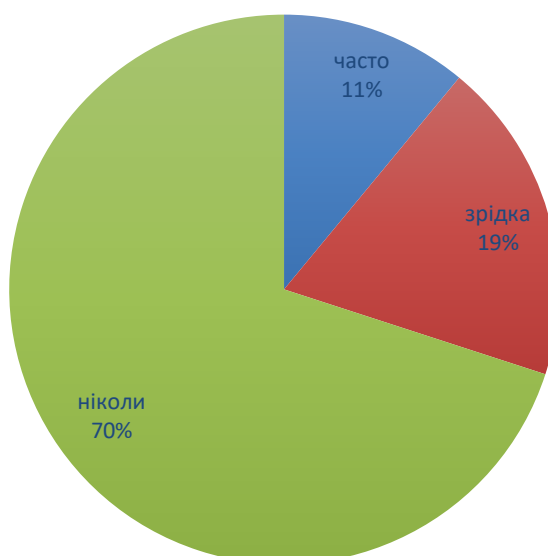
Однозначно, розподіл зон відповідальності в сім'ї є одним з ключових питань подружжя. Ми мали змогу досвідчити, що у щасливих подружжях розподіл ролей у повсякденному житті досить гнучкий. Вони допомагають один одному, та краще розуміють одне одного. На запитання «Чи є розподіл зон відповідальності між членами подружжя?» 10% відповіли «так», 57% - «частково», 26% - «ні, все робимо разом», 7% - «важко сказати». Результати даного питання подано в діаграмі:

Розподіл зон відповідальності між членами подружжя

Цікавою є статистика, що в по-справжньому щасливих пар набагато менше виникає конфліктів, аніж в тих, які не вважають своє подружжя щасливим. Відповіді опитуваних, на запитання, чи часто вони сваряться є наступними: 70% не сваряться, тобто вміють вирішити конфлікт, не створюючи сварки, 19% зрідка сваряться, і 11% часто мають конфліктні ситуації. Ймовірно, такі дані є через те, що члени сім'ї є неготовими прийняти подруга цілком, чи змінювати себе заради блага сім'ї. На ці запитання учасники також мали можливість відповісти. Дані подано в діаграмі нижче:

Як часто Ви сваритесь?

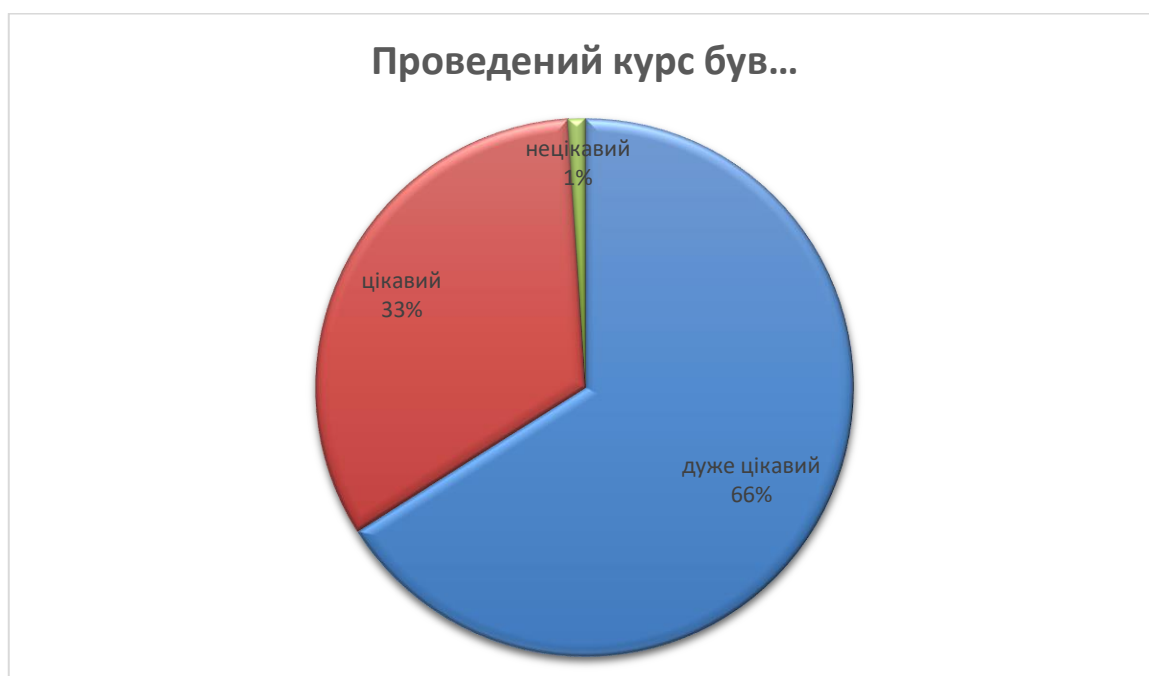

Оскільки неготовність зрозуміти та прийняти свого супутника, неусвідомлення його «інакшості» породжує постійне напруження та роздратування, а також унеможлиблює щасливі стосунки. Пару, в якій подружки не приймають один одного, а навпаки намагаються змінити людину, не можна назвати щасливою, оскільки в таких ситуаціях люди частіше керуються відчуттям егоїзму, аніж християнськими цінностями. Саме тому ми вирішили, що доречним буде запитання «Чи готові ви змінюватися та виправляти свої недоліки заради партнера?», на яке 74% опитуваних відповіли «так», 14% - «ні», 12% не змогли відповісти чітко. Щодо знання учасниками опитування християнських цінностей, то 78% знають, 22% - ні. Також 67% учасників керуються християнськими цінностями в подружжі, на відмінно від 8%, котрі не керуються, а 25% не дали чіткої відповіді на запитання. Опісля проведення курсів для подружніх пар 88% стверджують, що були б зацікавлені в подальших зустрічах, запропонованих організаторами курсу, і 12% - незацікавлені. Цікавим є факт, що на запитання «Чи потрібні курси перед одруженням,» 92% відповіли так, і тільки 8% - ні. Варто також звернути увагу, що абсолютно всі учасники опитування відвідували курси для подружніх пар. Результати опитування розкритих вище запитань подано в таблиці:

Запитання	Так (%)	Ні (%)	Важко сказати
Чи знаєте Ви, що таке християнські цінності?	78%	22%	-
Чи керується Ваше подружжя християнськими цінностями?	67%	8%	25%
Чи готові ви змінюватися та виправляти свої недоліки заради партнера?	74%	14%	12%
Чи потрібні курси перед одруженням?	92%	8%	-
Чи були б Ви зацікавлені в подальших	88%	12%	-

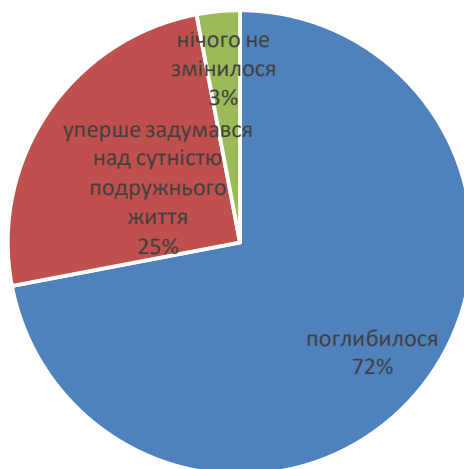
зустрічах, запропонованих організаторами після Вашого шлюбу?			
--	--	--	--

Опісля проведення курсу для подружніх пар ми робимо аналіз, чи був він дієвим, та чи відбулися зміни в розумінні сутності подружжя, що керується християнськими цінностями. З метою виявлення прогресу та ефективності, учасникам анкетування запропонували відповісти на запитання, чи проведений курс був цікавим. Для 66% курс був дуже цікавим, для 33% цікавим, і тільки 1% стверджує, що для них курс був зовсім нецікавим. Результати подано в діаграмі:

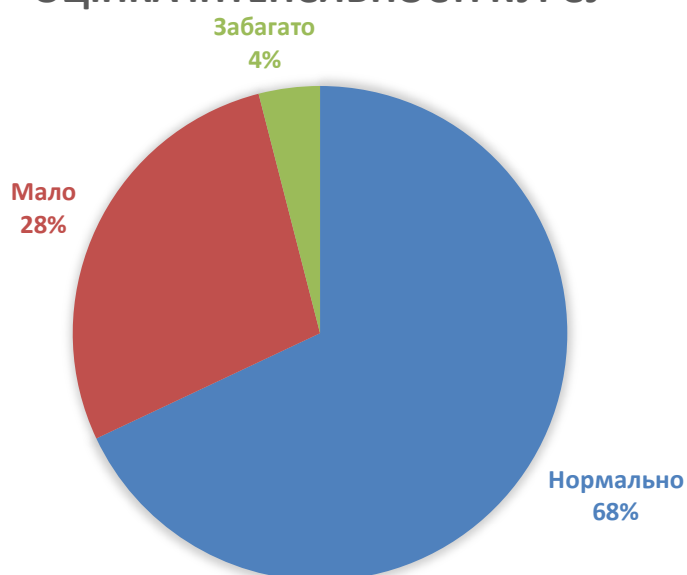
Особливу увагу варто звернути на те, що курси в церкві є справді одним з ефективних методів інформування подружжя про сімейні основи та цінності, якими варто керуватися в житті, а саме християнські цінності. Оскільки у 72% учасників опитування розуміння сутності подружнього життя завдяки зустрічам на курсі поглибилося, 25% уперше задумалися над сутністю подружнього життя, і тільки в 3% учасників нічого не змінилося. Дані представлено в діаграмі:

Ваше розуміння сутності подружнього життя завдяки зустрічам на курсі...

Курси передбачають 10 зустрічей з подружніми парами, де глибоко відкривається питання сутності самого подружжя та ролі християнських цінностей в ньому. Саме тому доречно визначати оцінку інтенсивності курсу для учасників. Під час опитування 68% зазначили, що кількість занять на курсі була нормальною, 28% - мало, 4% - забагато. Дані представлено в діаграмі:

ОЦІНКА ІНТЕНСИВНОСТІ КУРСУ

Будь-які стосунки є неможливими без відповідного ставлення подругів одне до одного. Одним із завдань анкетування було також визначити, які саме аспекти ставлення є важливими у подружжі. Серед варіантів вибору були такі: вірність, розуміння, віра в Бога, кохання, підтримка, прийняття недоліків, матеріальне забезпечення, сексуальний потяг, романтичність. Кожен учасник опитування мав можливість вибрати декілька варіантів відповіді. Найбільше пар, а саме 95% вважають одним з ключових аспектів ставлення одне до одного. Необхідним є також взаєморозуміння, яке обрало 93% учасників. Така ж кількість пар обрала кохання (93%). 80% обрали підтримку одне одного в сім'ї. Для 69% учасників важливо, щоб чоловік/дружина вірили в Бога. 35% вважають, що цінним є прийняття недоліків, а 30% - матеріальне забезпечення. Сексуальний потяг як один з важливих аспектів у подружжі відзначили 68% опитуваних, і тільки 12% - романтичність. Дані представлено в діаграмі нижче:

Отже, можемо зробити висновок, що інформування основ сім'ї є одним з ключових завдань сучасного суспільства. Подружжя, які керуються християнськими цінностями – міцніші та набагато щасливіші, адже в таких подруги готові приймати одне одного цілком, не намагаються змінювати того, хто поряд, а навпаки – хочуть змінюватися та ставати кращими заради зміцнення шлюбу. Серед основних аспектів ставлення подругів є вірність, розуміння, кохання, підтримка, віра в Бога та сексуальний потяг, адже майже всі учасники обирали дані варіанти відповіді під час анкетування. Меншість обрали прийняття недоліків, матеріальне забезпечення та романтичність. Також більшість пар знають про християнські цінності, більше того, керуються ними в подружжі. Так, ці всі пари вважають своє подружжя щасливим, що вкотре підтверджує важливість християнських цінностей в сімейному житті, та актуальність нашої проблеми дослідження.

2.3. Формувальне дослідження стану керування християнськими цінностями у подружжі

Так як зазначено в психологічних наукових джерелах, концепція сімейної ролі в психології базується на уявленні про соціальну роль відповідно до соціальної системи, моделі поведінки, об'єктивно обумовленої соціальною позицією особистості в системі об'єктивних або міжособистісних відносин. Роль - «сукупність соціальних або культурних очікувань щодо поведінки особистості в ситуаціях певного типу» [10].

Оскільки роль – це соціальна функція особистості, яка відповідає загальноприйнятим нормам, тому, як люди поведуться відповідно до свого статусу чи становища в суспільстві, у системі міжособистісних стосунків [6, с.

112], то цінності прямо впливають на дії подругів. Ю. Є. Альошин пропонує таку класифікацію основних ролей у сім'ї: відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї; господар - господиня; вихователь; відповідальний за догляд за малюком; статевий партнер; організатор розваг; відповідальний за збереження родинних зв'язків; організатор сімейної субкультури; «Психотерапевт» [2]. Хочемо зазначити, що виконання кожної ролі є важливим та необхідним для гармонійного розвитку подружжя.

Рольова структура сім'ї значною мірою визначається домінуючими сімейними цінностями, ієрархія яких складається протягом усього життєвого циклу сім'ї, відображаючи зміну важливості її функцій. Процес становлення структури ролей і цінностей сім'ї є одним з головних аспектів сім'ї як соціально-психологічної спільноти, адаптації кожного з подружжя один до одного і розвитку сімейного стилю життя. В даний час якість міжособистісних стосунків подружжя визначається в основному тим, як пара сприймає їх, наскільки вони вважають їх благополучними та успішними.

Для того, щоб переконатися у важливості керування християнськими цінностями в подружжі через виконання вищезазначених ролей, ми провели формувальне дослідження, до якого залучено 40 пар, що прожили в шлюбі 1,5-3 роки. Опитувальник подано в Додатку Б (Додаток Б).

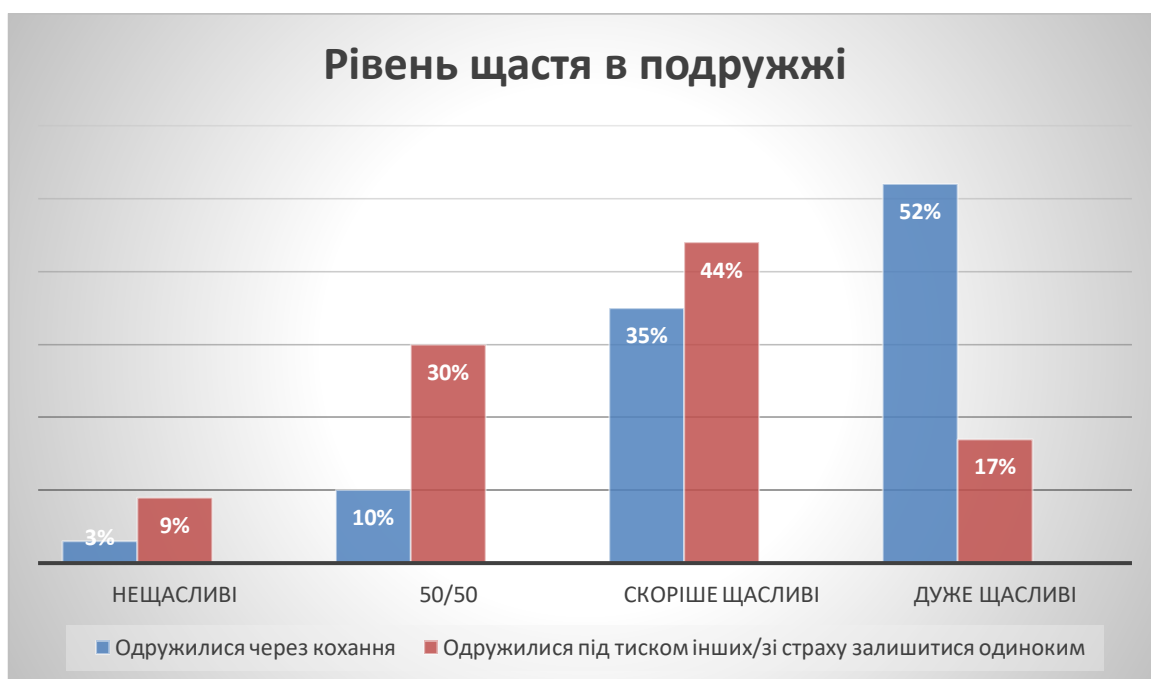
20 пар проходили передподружні науки, і стверджують, що основними цінностями в сім'ї являються християнські, інші 20 – ні. Метою дослідження полягала в тому, щоб виявити, чи справді пари, які керуються християнськими цінностями, будучи в подружжі – щасливі, і чи впливають цінності на формування спільного побуту, вирішення конфліктів та побудови сімейного життя в цілому. Як виявилось, з 20 пар, які не керуються християнськими цінностями, 5 – розлучені, в той час, як з тих, що керуються – 1.

Першим завданням було визначення мотивації до одруження. Люди, які одружилися за покликом серця, відчувають себе у шлюбі більш щасливими. Так,

насправді щасливим відчуває себе кожен другий серед тих, хто одружився за покликом серця, і тільки кожен 5 серед тих, хто одружився через «тиск» віку або спонукання близьких. Майже 40% серед тих, у кого стосунки не склалися, були одружені через тиск родичів чи знайомих, і вдвічі менша кількість (22%) серед тих, чий шлюб існує дотепер. Безумовно, якщо мотивація до створення сім'ї у пари відсутня або спричинена зовнішніми обставинами, визначення спільних цінностей не відбувається, кожен продовжує жити «по своєму» і шанси на створенні щасливої сім'ї значно зменшуються. Результати подані діаграми:

Для того, щоб визначити, наскільки щасливими є одружені через кохання та через зовнішні впливи, респонденти оцінювали «рівень щастя» своєї сім'ї по 10 бальній шкалі. Серед одружених, які поєднали життя через Таїнство Шлюбу 52% дуже щасливі, 35% - скоріше щасливі, 10% - наполовину щасливі, і тільки 3% - нещасливі. В той час серед пар, що одружилися під тиском чи боялися залишитися самотніми тільки 17% дуже щасливі, 44% - скоріше щасливі, 30% - наполовину і 9% - нещасливі. Результати подано в діаграмі:

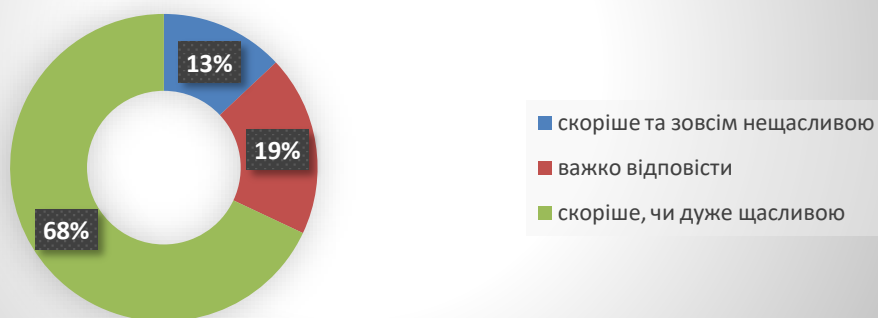

Сімейні традиції та християнські цінності передаються з покоління в покоління, саме тому дуже великий вплив на формування майбутнього подружжя мають сім'ї, в яких вирости подруги. Батькам та подружнім парам необхідно усвідомити, що їх стосунки суттєво впливають на формування очікувань від сімейного життя їх дітей, а отже – на їх майбутнє, і на майбутнє держави. Частка тих, хто не відчуває щастя у подружньому житті, втричі більша серед тих, хто виріс у нещасливих сім'ях, порівняно до тих хто в дитинстві та юності жив у гармонії та злагоді. В наступних діаграмах подано результати:

Кількість щасливих та нещасливих сімей серед тих, хто виріс у щасливих родин

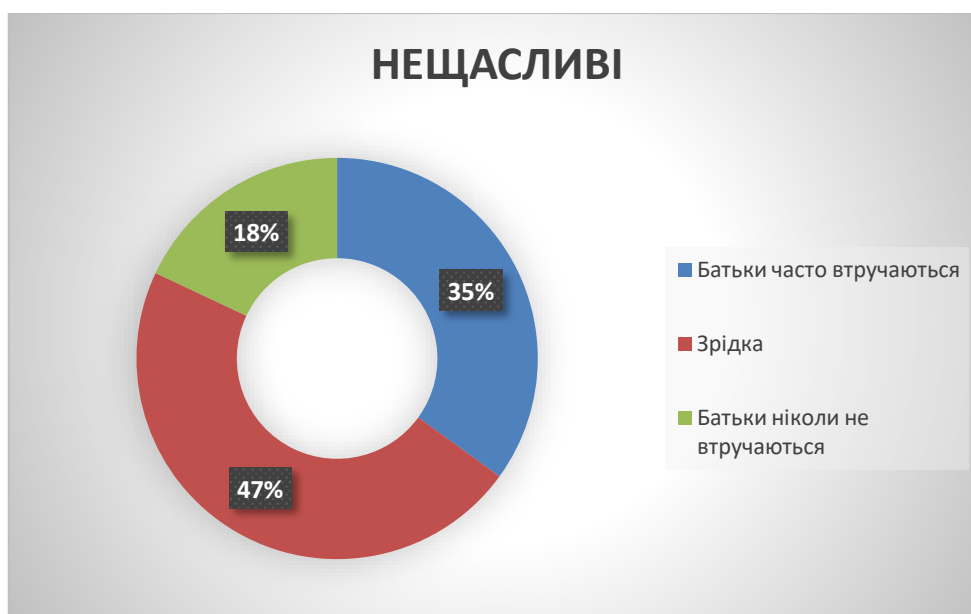
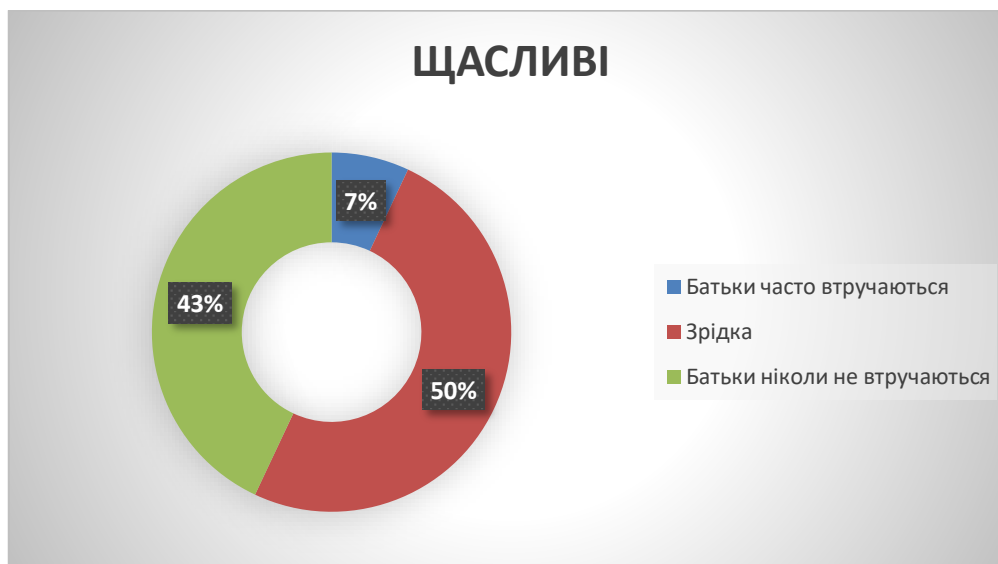

Кількість щасливих та нещасливих сімей серед тих, хто виріс у нещасливих родин

Сім'я, побудована на християнських цінностях не може дозволити зовнішнім факторам впливати на «клімат» в подружжі, адже вона складається з двох свідомих та відповідальних за власне щастя людей. А такій сім'ї головним є Бог, опісля кохана людина. Хоча батьки прагнуть щастя своїм дітям і намагаються допомогти, як доводять дані опитування, чим менше втручання батьків – тим щасливіше подружжя. Розглянемо приклад пар, що вважають своє подружжя щасливим. Тільки в 7% опитаних батьки втручаються в їх сімейне життя, 50% -

зрідка, і 43% - втручаються. В той час, як у нещасливих пар 35% батьків часто втручаються в сімейне життя дітей, 47% - зрідка, 18 – не втручаються. Дані подані в діаграмах:

Серед опитаних пар, які відвідували перед подружні науки та керуються в сім'ях християнськими цінностями 75% готові змінюватися, та викорінювати недоліки заради щастя подруга, натомість в парах, які не керуються християнськими цінностями тільки 32% готові змінювати моделі поведінки заради збереження міцної сім'ї.

Цікавим є факт, що відсоток пар, які будуть фундамент сім'ї на християнських цінностях, відсоток частих конфліктів у подружжі піднявся всього на декілька одиниць (від 11% до 15%) в той час, як в інших пар він становить 24%.

Отже, дане дослідження показало, що формування сім'ї на християнських цінностях є важливим фактором щасливого життя подругів, побудови міцного шлюбу. Так, великий вплив на майбутнє має «сценарій» сім'ї, в якій вирости майбутні чоловік та дружина, що свідчить про те, наскільки важливо берегти сімейні традиції, та виявляти цінності на вчинках, щоб передати їх майбутньому поколінню.

2.4. Шляхи інтенсифікації та форм інформування майбутніх сімей про важливість християнських цінностей в побудові міцного та щасливого подружжя

Підготовка до сімейного життя передбачає цілеспрямовану систему формування знань, умінь і навичок, які стосуються здорового способу життя, психолого-педагогічних, юридичних, економічних, медичних питань, неконфліктної поведінки і мирного розв'язання конфліктів, статево-рольової ідентифікації, корекції особистих проблем, духовного виховання, створення власного іміджу, планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я молоді, народження здорових дітей, розвитку сімейних традицій та багато іншого [20].

Таким чином, підготовку до сімейного життя слід розглядати як систематичний, поступовий і послідовний процес. Він розпочинається з моменту народження дитини (умовно його можна окреслити трьома етапами - дальшою,

ближчою і безпосередньою підготовкою) та здійснюється такими основними суб'єктами: родиною, освітньо-виховними закладами, громадою, релігійними організаціями тощо.

Визначимося з термінологією підготовки до життя в подружжі.

Дальша - це підготовка, яка розпочинається й триває в родині.

Ближча - це підготовка, яка проводиться переважно в освітньо-виховних закладах.

Безпосередня - це підготовка, яка здійснюється безпосередньо перед одруженням наречених і орієнтована на молодь від 17 років.

Дальша підготовка до життя в подружжі проводиться в родині. Це період від моменту зачаття дитини до її повноліття. У разі власного прикладу батьків та цілеспрямованої сімейної педагогіки дитина усвідомлює, що вона є особистістю, яка має сильні й слабкі сторони, складну й багатогранну психіку. Протягом цього періоду в процесі соціалізації дитині прищеплюється відповідна ієрархічна ціннісна система, відповідні правила та норми людської поведінки як у міжособистісних, так і в суспільних відносинах. Крім того, батьки своїм прикладом показують дітям, як і в чому виявляються любов чоловіка до дружини, дружини до чоловіка, батьківська любов до дітей. Таким чином, у дітей формуються певні моделі поведінки, погляди і переконання стосовно подружжя та сімейного життя, виховання дітей тощо [26].

Ближча підготовка здійснюється переважно в середній школі. Її необхідність зумовлена тим, що частина родин за різних обставин не здатні належним чином забезпечити цілі і завдання, які має на меті дальша підготовка.

Статистичні дані свідчать, що більшість пар розлучаються, при цьому діти з цих родин переживають значний стрес. Така дійсність ніяк не може розцінюватися як приклад для наслідування. Водночас є багато батьків, які хоча і не розлучаються, проте не можуть бути позитивним прикладом для власних дітей.

Тому молоді через шкільну освіту необхідно надати знання про цілі та завдання, сутність сімейного життя, відповідального батьківства. Етап ближчої підготовки передбачає обов'язкове впровадження у навчальний процес середньої школи таких програм, як «Сімейні цінності» або «Етика подружнього та сімейного життя», «Психологія стосунків між хлопцем і дівчиною» тощо.

Основна мета таких програм - прищепити традиційні для відповідного суспільства сімейні цінності та застерегти молодь від необдуманих вчинків, які в подальшому житті можуть спричинити негативні наслідки.

Курс дає можливість нареченим:

- краще пізнати один одного;
- обговорити й обміркувати основні теми, які стосуються природи, сутності подружжя та сімейного життя;
- ознайомитися й усвідомити роль сім'ї у життєдіяльності держави;
- осмислити значення духовності в житті людини та подружжя;
- без поспіху прийняти остаточне рішення щодо укладання шлюбу та створення сім'ї.

Філософія цих програм скерована на усвідомлення слухачами фундаментальних сімейних цінностей, сформованих у конкретному суспільно-історичному контексті. Процес навчання має розкривати цілісність і багатогранність системи сімейних цінностей та традицій, а також підготувати учасників до усвідомленого вступу до шлюбу та відповідального батьківства [41].

Підкреслимо, що віддаленою метою таких програм є стабілізація суспільно-політичного життя та зменшення рівня напруги й жорстокості в сучасному суспільстві. Адже здорова і благополучна сім'я - це наріжний камінь для існування та розвитку самого суспільства й держави. Якщо влада здійснює цілеспрямовані інвестиції в підготовку молоді до сімейного життя та

відповідального батьківства, в такому разі родина навзаєм сприятиме процвітанню держави - як соціально свідомі громадяни в широкому і позитивному значенні цього слова.

Висновки до розділу другого

На сучасному етапі, як і впродовж всіх років, християнська Церква виступає за те, щоб сім'я будувалася на цінностях, які важливими в сфері людських відносин – любові, довірі, вірності та відданості. Однозначно, що є певні відмінності окремих питань сімейно-шлюбних стосунків, але основною метою християнського подружжя являється можливість чоловіка і жінки досягти гармонії та діяти на благо одне одного.

Емпіричні дослідження показують, що в сучасному українському суспільстві є наявні зміни ціннісних пріоритетів життєвої позиції людей, які створюють сім'ю. Зокрема, замість любові, жертвовності, взаємоповаги, терпіння в подружжі часто проявляються егоїстичні та індивідуалістичні потреби, які є повною протилежністю християнським цінностям. Вважаємо, що причиною таких змін є недостатнє та інколи викривлене подання любові та сім'ї через засоби масової інформації. Для того, щоб змінити вектор руху від ідеології споживацтва до формування в сім'ях християнських цінностей принципів, суспільству необхідна міцна духовна альтернатива. Саме тому Церква робить такий великий акцент на відродженні християнських цінностей, утвердження яких повинне сприяти створенню щасливих та міцних сімей, а також збереженню сім'ї в період кризового стану. Передподружні науки як один із способів якісного ефективного інформування сімейним основам має сприяти поверненню сім'ї авторитету у суспільстві як його фундаментальної основи.

ВИСНОВКИ

Аналіз проблеми керування християнськими цінностями як чинником щасливого подружжя дає підстави зробити наступні висновки:

1. Історичні зміни суттєво відображаються на християнських цінностях, еволюціонують їх сутність і зміст, оскільки можуть добавлятися нові інтерпретації, які є близькими до особистісних, загальнолюдських, світських та конфесійних цінностей. Відповідно до сучасного тлумачення змінюється їх структурно-ієрархічне співвідношення, поглиблюється функціональне наповнення та збільшується соціальний вплив. Такий хід подій був особливо відчутним на рубежі ХХ-ХХІ ст., коли через доповнення та уточнення, по суті, і відбулося переосмислення богословського, церковно-канонічного, церковно-соціального бачення традиційних проблем суспільства в контексті нових його процесів та запитів. Зміни стали відчутними також у нових глобальних, культурних та соціально-політичних культурних умовах, що представляє собою ідею несуперечливості науки та релігії, ідею гуманізму та толерантності. Так, система цінностей не може бути раз і назавжди незмінним утворенням. Все змінюється відповідно до розвитку суспільства. В християнській аксіології на першому місці є Любов, яка і виступає найважливішою моральною цінністю. З плином часу функції християнських цінностей трансформуються, що впливає на зміни у сфері їх дії. Структурованість функцій християнських цінностей у цілісну систему відбувається історично і має свою конфесійну специфіку. Питання сім'ї та цінностей в подружжі вивчалось також філософами та психологами, котрі вважають сім'ю найважливішою складовою суспільства, де формування, реалізація та передання цінностей є основою подружнього життя.

2. Важливу роль в подружжі та сімейно-побутових відносинах відіграє взаємодія національного та релігійного факторів, оскільки сім'я і побут залишаються тією суспільною сферою, де етнічні та конфесійні риси

виявляються дуже чітко. Однозначно, міцні стосунки в подружжі дозволяють розвивати суспільні, етичні, культурні відносини між громадами. Щодо християнства, то єдиним кодексом морально-етичної поведінки стали основні церковні догми та Закони Божі, які поступово вкорінювались в основу суспільної поведінки. Це сприяє втіленню основних обрядів та традицій на сім'ю, дім та родину. Погляди Церкви базуються на основоположних нормах Святого Письма, переданнях і працях святих отців.

3. За даними соціологічних досліджень життєдіяльності та функціонування українського подружжя як первинної групи та соціального інституту чітко визначено, що вплив християнських цінностей на формування та функціонування сучасної сім'ї містить в собі різні напрями та площини її функціонування, зокрема такі як готовність до побудови сім'ї, ставлення до інституту шлюби, саме подружнє життя, народження дітей та їх відповідне виховання, взаємини між поколіннями родини, привчання дітей до сімейних традицій, обрядів. Безумовно, християнські цінності в подружжі з практичної точки зору виступають високим моральним ідеалом, зразком поведінки. Проте їх збереження в сім'ї та передання з покоління в покоління має свої особливості, які залежать від таких факторів, як регіон, конфесійна приналежність, вік тощо. Експериментальне дослідження даної проблеми показало, що подружжя, які керуються християнськими цінностями є значно міцнішими та щасливішими. В таких сім'ях основними аспектами ставлення один до одного є любов, довіра, вірність, підтримка в складних життєвих ситуація, віра в Бога, та розуміння між подругами. Результати опитування є доказом того, що пари, які планують створити міцну та щасливу сім'ю, мають велику потребу в інформуванні цінностей, якими варто керуватися в подружжі, оскільки джерел якісної подачі інформації в сучасному суспільстві не так багато.

4. Серед шляхів інтенсифікації процесу інформування майбутніх сімей визначаємо передподружні курси, які складаються з 10 зустрічей і мають на меті інформувати майбутні сім'ї, чому саме християнські цінності є основою

створення щасливої та міцної сім'ї. Серед тем зустрічей важливими є наступні «Вступна зустріч. Сутність Таїнства Подружжя», «Покликання до подружнього життя. Подружня присяга», «Божі чесноти як основа нашого життя і серце подружньої спільноти», «Підтримка та плекання любові у подружжі», «Свята Тайна Подружжя у світлі Кодексу Східних Церков», «Сім'я – домашня Церква», «Методи природнього планування сім'ї».

Проведений нами аналіз філософської, психологічної та християнської літератури, здійснене експериментальне дослідження не вичерпує всіх факторів розвитку проблеми християнських цінностей як основного чиннику щасливого подружжя, а тільки підтверджує її актуальність. Матеріали, використані в роботі, можна використовувати під час підготовки майбутніх сімей до подружнього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абеляр П. Теологические трактаты / П. Абеляр ; сост. С. С. Неретина ; пер. с лат. – М : Прогресс, Гнозис, 1995. – 285 с.
2. Августин Юзеф. Сексуальна інтеграція: путівник для пізнання і формування власної сексуальності / Юзеф Августин. – Львів: Свічадо, 1999. – 198 с.
3. Аврелій А. Сповідь / пер. з латина Ю. Мушак. 3-тє вид. Київ : Основи, 1999. 319 с
4. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности: [монограф.]. В. И. Андреев. М.: Высшая школа, 1981. 240 с.
5. Арістотель. Етика / Арістотель. – Київ. : АСТ, 2010. – 496 с.
6. Афонін Б. А. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності : соціальноісторичний аналіз) / Б. А. Афонін, О. М. Бандурка, А. Ю. Мартинов. – К., 2002. – 74 с.
7. Буковинський А. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя. Київ, 2014. 172 с.
8. Буковинський А. Робочий зошит для учнів 10-го класу до курсу "Основи сім'ї". Київ : Пугач О.В., 2019. 266 с.
9. Буковинський А. Що треба знати до створення сім'ї. Київ : Кичма І. В., 2015. 112 с.
10. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї / Т. В. Буленко // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 9.

11. Вагабондо Джузеппе. Міс сім'я. Як створити щасливу християнську сім'ю / Джузеппе Вагабондо [ред.. В. Бродович]. – 160 с.
12. Василенко В. А. Ценность и ценностное отношение / В. А. Василенко. – М., 1966. – 179 с.
13. Вербець В. В. Соціологія : навч. посіб. / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. – К. : КОНДОР, 2009. – 550 с.
14. Виговський Л. Система функціональності релігії та рівні її вияву / Л. Виговський // Українське релігієзнавство : Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців; Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2003. – Вип. 26. – С. 55–64.
15. Виклики для сучасної сім'ї та підтримка Церкви: інтерв'ю з владикою Дмитром Григораком [Електронний ресурс] // Католицький оглядач . – Режим доступу : [http : // catholicnews.org.ua/vikliki-dlya-suchasnoyi-simy-i-ta-pidtrimkacerkvi-intervyu-z-vladikoju-dmitrom-grigorakom-chsvv](http://catholicnews.org.ua/vikliki-dlya-suchasnoyi-simy-i-ta-pidtrimkacerkvi-intervyu-z-vladikoju-dmitrom-grigorakom-chsvv)
16. Відкрите звернення учасників благодійної акції «Молитва про Україну» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uupc.org/index.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=1
17. Вісник Інституту родини і подружнього життя Українського Католицького Університету №5: Сімейні взаємини. – Львів:Видавництво Українського Католицького Університету, 2006. – 207 с.
18. Гжибовський Єжи. Подружні дороговкази: З досвіду «Подружніх зустрічей» / Єжи Гжибовський; пер. з пол. В. Вітлинська. – Київ: Кайрос, 2003. – 188 с.
19. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. [Электронный ресурс] / В. И. Даль. Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
20. Добсон Джеймс. Якщо в подружжі криза / Джеймс Добсон; пер. з англ. О. Гладкий. – Львів: Свічадо. – 224 с.

21. Доповідь Блаженнішого Святослава на Надзвичайному синоді католицької Церкви, присвяченому питанню сім'ї 8 жовт. 2014р. [Електронний ресурс] // Інформаційний ресурс Української греко-католицької церкви. – Режим доступу: http://news.ugcc.ua/documents/dopovid_blazhennishogo_svyatoslava_na_nadzvichaynomu_sinodi_katolitskoi_tserkvi_prisvyachenomu_pitannyu_simi_71714.html
22. Доповідь Святішого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета на Ювілейному Помісному соборі Української Православної Церкви Київського Патріархату 9 – 10 січ. 2001 р. : док. і матер. – К., 2001. – С. 17.
23. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі «Gaudium et spes» (7 грудня 1965) // Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – С. 499-629.
24. Етимологічний словник української мови. – К. : 1986. – Т. 2. – С. 518.
25. Жаловага А. С. Християнська мораль, віра, психологія: точки перетину / Жаловага А.С. // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2005. – № 20. – С. 32–35.
26. Йосиф Стімпfle. Буквар католицької сім'ї / Пер. з пол. Любові Стефанишин. – Львів: Місіонер, 1996. – 104 с.
27. Іван Павло II. Енцикліка «Familiaris Consortio» (Сімейна спільнота). Про християнське подружжя // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 177-278.
28. Іван Павло II. Лист до сімей «Gratissimum sane» // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта
29. Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу : іст.-реліг. монографія / митрополит Іларіон. – 2 вид. –К. : Обереги, 1994. – 424 с.

30. Катанео Артуро. Шлюб: дар і служіння. Як підготуватися до шлюбу і зберегти його молодість / Артуро Катанео; пер. з рос. М. Чайка. – Львів: Свічадо, 2007. – 216 с.
31. Катехизм Католицької Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.truechristianity.info/ua/books/catholic_church_catechism/catholic_church_catechism_content.php
32. Катехизм Католицької Церкви. – Жовква: Місіонер, 2002. – 772 с.
33. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. – Львів, 2011. – 336 с.
34. Келлі А. Жорж. Порадник в житті і коханні для католицької молоді/ Жорж А. Келлі; пер. з англ. А. Стицюк. – Львів, 1995. – 144 с.
35. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога сім'ї : навч. посіб. : у 3 кн. / З. Г. Кісарчук, О.І. Єрмусевич – К. : Главник, 2006.
36. Климов В. В. Свобода совісті, церква, релігійність в українському суспільстві періоду незалежності. – К., 2009. – 370 с.
37. Кнотц Ксаверій. Секс, якого не знаєте. Для подружніх пар, які люблять Бога / Ксаверій Кнотц; пер. з пол. О. Мандрик. – Львів: Свічадо, 2014. – 224 с.
38. Кодекс Канонів Східних Церков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ktds.org.ua/-/media/files/1/4/1450022567-kodeks-kanoniv-sxidnyx-cerkov.doc>
39. Кодекс Канонів Східних Церков. – Львів: Видавництво оо. Василян, 1995. – 471 с.
40. Козина И. М. Что определяет статус «кормильца» семи / И. М. Козина. – Социс, 2000. - 89 с.
41. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. / Е. В. Козловська. – К., 2010.

42. Колодний А. М. Релігійна духовність українців : вияви, постаті, стан / А. М. Колодний, Л. О. Филипович. – Львів, 1996. – 182 с.
43. Комісія у справах родини Львівської Архиепархії Української Греко-Католицької Церкви. Безпосереднє приготування до святого Таїнства подружжя. – Львів: Духовна вісь, 2004. – 231 с.
44. Кришталь Г. Етика статевої і подружнього життя: скрипти для студентів / Галина Кришталь. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2009. – 292 с.
45. Купрієнко С. А. Словник Соціології (А-Я) [Електронний ресурс] / С. А. Купрієнко. – Режим доступу : <http://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya/24/>
46. Лагуновская, Е.А. Ценности христианства в формировании нравственной культуры современного белорусского общества / Лагуновская Е.А. – Брест: БрГУ имени А.С. Пушкина, 2011. – 147 с.
47. Лев XIII. Енцикліка «*Arcanum divinae sapientiae*» (Таємниця Божої Премудрості). Про християнське подружжя // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 9-32.
48. Мак-Давел Джош. Бути героєм для своїх дітей / Джош Мак Давел, Дік Дей; пер. з англ. І. Дух. – Львів: Свічадо, 2014. – 224 с.
49. Максимова Н. Ю Сімейне консультування : навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – 304 с.
50. Норман Райт. Отож, ви одружуєтесь: Як будувати міцні, тривалі стосунки. – Нова Надія, 2002. – 255 с.
51. Павло VI. Енцикліка «*Humanae Vitae*» (Людське життя) / Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта

52. Папська рада у справах сім'ї – Приготування до тайни подружжя // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 511-543.
53. Папська рада у справах сім'ї. Правда про людську статевість та її суть // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 437-508.
54. Папська рада у справах сім'ї. Сім'я, подружжя та «життя на віру» // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 571-616.
55. Пиріг Г. В. Особливості системи християнських цінностей / Г. В. Пирог // Українське релігієзнавство. – 2004. – № 29. – С. 21 – 29.
56. Пій XI. Енцикліка «Casti Connubii» (Непорочне Подружжя) // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 33-84.
57. Платон. Собрание сочинений : в 4-х т. / Платон; под общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. – М. : Мысль, 1990 – 1994. - (Серия «Философское наследие»).
58. Психологічний центр «Адалін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adalin.mospsy.ru/r_03_00/r_03_03b.shtml
59. Психологія сім'ї : навч. посіб. / В. М. Поліщук, Н. М. Ульяна, С. А. Поліщук та ін. ; за заг. ред. В. М. Поліщука. – 2-ге вид., доповн. – Суми : Університет. кн., 2009. – 282 с.
60. Пуліковський Яцек. Варто бути батьком. Найважливіша кар'єра чоловіка / Яцек Пуліковський; пер. з пол. І. Дубицький. – Івано-Франківськ: Апостол, 2014. – 108 с.

61. Райт Норман Г. Спілкування: ключ до вдалого шлюбу. Практичний путівник до щасливих стосунків / Г. Норман Райт; пер. з англ. Т. Романик. - Львів: Свічадо, 2012. – 224 с.
62. Романчук Олег. Сім'я, що зцілює. Основи терапевтичного батьківства дітей, що зазнали скривдження та емоційного занедбання. Путівник для прийомних батьків і не тільки / Олег Романчук. – Львів: Колесо, 2011. –256 с.
63. Саух П. Ю. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям / П. Ю. Саух. – Рівне : ППФ Волинські обереги, 2001. – 219 с.
64. Священна Конгрегація Католицького виховання. «Persona humana» (Людська особа) // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 157-176.
65. Священна Конгрегація Католицького виховання. Виховні дороговкази в людській любові // Вибрані документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Від Лева XIII до Бенедикта XVI. – Львів: Колесо, 2008. – С. 295-330.
66. Селвін Х'юз. Десять принципів щасливого шлюбу. – Черкаси: Стефанус, 2005. – 43 с.
67. Сім'я / Словник української мови : в 11 т. – К : Наукова думка, 1970—1980. – Т.11. – С. 251.
68. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 5 березня 2013 року: відповідає офіційному текстові. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 66 с. – Ст. 3.
69. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2 т. / Г. Сковорода. – К.: Наук. думка, 1973. – Т. 2. – 264 с.

70. Снігур С. Функціонування моральних цінностей християнства в культурі Київської Русі (методологічно-релігієзнавчий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. Наук : 09.00.11 / С. Снігур. – К., 2004. – 23 с.
71. Федоренко Р. П. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2012. – 200 с.
72. Федоренко Р. П. Психологія молодого сім'ї та сімейна криза : монографія / Р. П. Федоренко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 168 с.
73. Філарет. Про шлюб і розлучення / патріарх Філарет // Голос Православ'я. – 2007. – № 23 (215). – С. 2.
74. Холмогорова А. Б. Сімейні фактори депресії / А. Б. Холмогорова [та ін.] // Питання психології. – 2005. – № 6. – С. 63–71.
75. Чапмен Джеффри. Подружжя любов. Пасторське дослідження і діалог з його прихожанами / Джеффри Чапмен. – Зборів, 1995. – 84с.
76. Чепмен Гері. П'ять мов вибачення. Як зцілити ваші стосунки / Гері Чепмен, Дженіфер Томас; пер. з англ. Т. Микитин. – Львів: Свічадо, 2012. – 280 с.
77. Чепмен Гері. П'ять ознак доброї сім'ї / Гері Чепмен, Дерек Чепмен; пер. з англ. М. Гнатишин. – Львів: Свічадо, 2010. – 272 с.
78. Чепмен Гері. Шлюб вашої мрії / Гері Чепмен; пер. з англ. В. Федусь. – Львів: Свічадо, 2011. – 120 с.
79. Эсхил. Трагедии / Эсхил. – М. : Художественная литература, 1971. – 76 с.
80. Янг Ед. 10 заповідей для подружжя / Пер. з англ. О. Фешовець. – Львів: Свічадо, 2007. – 220 с.

81. 6 звичок, які руйнують наш шлюб, і як їх уникнути [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://credo.pro/2017/02/173698>

82. What Does the Bible Say About Christian Values and Christian Life? [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.christianbiblereference.org/faq_ChristianValues.htm

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Шановні учасники опитування! Пропонуємо Вам анонімне анкетування для визначення рівня керування християнськими цінностями у подружжі. Отримані дані будуть використані тільки в узагальненому вигляді.

1. Які найбільш ефективні канали просвітництва щодо основ щасливої сім'ї були присутніми у Вашому житті? (можна вибрати декілька варіантів)

- А) у школі та інституті
- Б) ЗМІ
- В) центри сімейної консультації
- Г) книги про сім'ю
- Д) у церкві
- Е) гуртки, секції

2. Чи є розподіл зон відповідальності між членами подружжя?

- А) так
- Б) ні, все робимо разом
- В) частково
- Г) важко сказати

3. Чи готові ви змінюватися та виправляти свої недоліки заради партнера?

- А) так
- Б) ні

В) важко сказати

4. Чи вважаєте Ви своє подружжя щасливим?

А) так

Б) ні

5. Чи знаєте Ви, що таке християнські цінності?

А) так

Б) ні

5. Чи керується Ваше подружжя християнськими цінностями?

А) так

Б) ні

В) важко сказати

6. Чи були б Ви зацікавлені в подальших зустрічах, запропонованих організаторами після Вашого шлюбу?

А) так

Б) ні

7. Чи потрібні курси перед одруженням?

А) так

Б) ні

8. Проведений курс був...

А) дуже цікавий

Б) цікавий

В) нецікавий

9. Ваше розуміння сутності подружнього життя завдяки зустрічам на курсі..

А) поглибилося

Б) уперше задумався (задумалася) над сутністю подружнього життя

В) нічого не змінилося

10. Оцінка інтенсивності курсу (кількість зустрічей)

А) мало

Б) нормально

В) забагато

11. Як часто ви сваритесь зі своїм чоловіком/дружиною?

А) часто

Б) зрідка

В) ніколи

12. Які аспекти ставлення Вашого партнера до Вас є важливими? (можна вибрати декілька варіантів)

А) вірність

Б) розуміння

В) віра в Бога

Г) кохання

Д) підтримка

Е) прийняття недоліків

Є) матеріальне забезпечення

Ж) сексуальний потяг

З) Романтичність

Дякуємо за співпрацю!

Опитування для одружених пар

1. На даний час ви....

А) одружені

Б) розлучені

2. Скільки часу ви перебуваєте (перебували) у шлюбі?

А) більше 1 року

Б) більше двох років

В) більше трьох років

3. Якою була ваша мотивація до одруження?

А) одружились виключно через кохання

Б) одружились під тиском батьків

В) Одружились через страх залишитися самотнім

4. На скільки балів від 10 до 1 ви оціните своє подружжя щасливим? (10 дуже щасливі, 1- зовсім нещасливі)? Напишіть цифру

5. На вашу думку, чи є подружжя ваших батьків щасливим?

А) так

Б) ні

6. Чи втручаються батьки у ваше сімейне життя?

А) часто

Б) іноді

В) ніколи

7. Як часто ви конфліктуєте?

А) часто

Б) інколи

В) дуже рідко

8. Чи готові ви надалі змінюватися, виправляти свої недоліки заради щастя вашого подруга?

Так)

Ні)

Дякуємо за співпрацю!